

Zkušenosti učitelek s adaptací dvouletých dětí na prostředí mateřských škol

Karolína Uličná

Bakalářská práce
2021

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav školní pedagogiky

Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Karolína Uličná**
Osobní číslo: **H18633**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Učitelství pro mateřské školy**
Forma studia: **Kombinovaná**
Téma práce: **Zkušenosti učitelek s adaptací dvouletých dětí na prostředí mateřských škol**

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše týkající se zkušeností učitelek s adaptací dvouletých dětí v prostředí mateřských škol.

Vymezení teoretických východisek o procesu adaptace dvouletých dětí na prostředí mateřských škol.

Příprava metodiky empirické části a zpracování projektu výzkumu.

Realizace kvalitativního výzkumu formou interview s učitelkami mateřských škol.

Zpracování, vyhodnocení a interpretace získaných dat.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí, formulace závěrů a doporučení pro vzdělávací praxi mateřských škol.

Forma zpracování bakalářské práce: **Tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- Kořátková, S. (2008). *Dítě a mateřská škola*. Praha: Grada.
- Kropáčková, J., & Splavcová, H. (2016). *Dvouleté děti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe.
- Matějček, Z. (2005). *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*. Praha: Grada.
- Niesel, R., & Griebel, W. (2005). *Poprvé v mateřské škole*. Praha: Portál.
- Scheiwe, K., & Willekens, H. (2009). *Child care and preschool development in Europe: Institutional perspectives*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Splavcová, H., & Kropáčková J. (2016). *Vzdělávání dětí od dvou let v MŠ*. Praha: Portál.
- Syslová, Z., Borkovcová, I., & Průcha, J. (2014). *Péče a vzdělávání dětí v raném věku: komparace české a zahraniční situace*. Praha: Wolters Kluwer.

Vedoucí bakalářské práce: **prof. PhDr. Peter Gavora, CSc.**
Ústav školní pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce: **7. října 2020**
Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2021**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. PaedDr. Adriana Wiegerová, Ph.D.
ředitelka ústavu

Ve Zlíně dne 27. listopadu 2020

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užit své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem citoval(a).
V případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor.

Ve Zlíně

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledků obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíží k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce má teoreticko-empirický charakter. Teoretická část bakalářské práce poskytuje náhled do problematiky vzdělávání dvouletých dětí v prostředí mateřských škol. Teoretická část je rozdělena do tří kapitol, přičemž první kapitola se zaměřuje na adaptaci dvouletých dětí na nové prostředí. Druhá kapitola se týká dvouletých dětí v předškolním zařízení, mezi které patří mateřská škola a dětská skupina. Poslední část se zabývá vývojovými specifiky se zaměřením na dvouleté děti. Praktická část je založena na kvalitativním pojetí výzkumu, využívá získaná data z polostrukturovaného rozhovoru s participantkami působící jako učitelky mateřských škol s dvouletými dětmi. Data byla analyzována a interpretována. Výsledky výzkumné části se týkají názorů a zkušeností učitelek mateřských škol na zařazení dvouletých dětí.

Klíčová slova: adaptace, rané dětství, předškolní vzdělávání

ABSTRACT

The bachelor thesis has a theoretical-empirical character. The theoretical part of the bachelor's thesis provides insight into the issue of education of two-year-old children in the environment of kindergartens. It is divided into three chapters, while the first chapter focuses on the adaptation of two-year-old children to the new environment. The second chapter concerns two-year-olds in preschool facilities, which include a kindergarten and a children's groups. The last chapter deals with developmental specifics with a focus on two-year-old children. The practical part is based on a qualitative concept of research, uses data obtained from a semi-structured interview with participants working as kindergarten teachers with two-year-old children. The data were analyzed and interpreted. The results of the research part relate to the opinions and experiences of kindergarten teachers on the inclusion of two-year-old children.

Keywords: adaptation, infancy, preschool education

Tímto bych chtěla poděkovat panu prof. PhDr. Peteru Gavorovi, CSc. za vedení mé bakalářské práce, vstřícnost, cenné rady a odbornou pomoc.

Velké poděkování patří všem participantkám za spolupráci při realizaci výzkumné části bakalářské práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářská práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 ADAPTACE DĚTÍ NA NOVÉ PROSTŘEDÍ	11
1.1 SPECIFIKA ADAPTACE DVOULETÝCH DĚTÍ V PROSTŘEDÍ MATEŘSKÉ ŠKOLY	11
1.2 FÁZE ADAPTACE.....	12
2 DVOULETÉ DĚTI V PŘEDŠKOLNÍM ZAŘÍZENÍ.....	19
2.1 DĚTSKÁ SKUPINA	19
2.2 MATEŘSKÁ ŠKOLA	24
3 VÝVOJOVÁ SPECIFIKA DVOULETÝCH DĚTÍ.....	31
3.1 PSYCHOMOTORICKÝ VÝVOJ DÍTĚTE.....	31
3.2 SOCIÁLNÍ VÝVOJ DÍTĚTE.....	33
3.3 EMOČNÍ VÝVOJ DÍTĚTE	34
3.4 KOGNITIVNÍ VÝVOJ DÍTĚTE	35
II PRAKTICKÁ ČÁST	39
4 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU	40
4.1 METODOLOGIE VÝZKUMU	40
4.2 VÝZKUMNÝ SOUBOR	41
4.3 PRŮBĚH VÝZKUMU	42
5 VÝSLEDKY A INTERPRATACE DAT	43
5.1 RŮZNÁ ÚROVEŇ ZRALOSTI DVOULETÝCH DĚTÍ	44
5.2 PŘEHLED RŮZNÝCH NÁZORŮ UČITELŮ	45
5.3 PŘEHLED RŮZNÝCH NÁZORŮ RODIČŮ	46
5.4 STRATEGIE ADAPTACE	47
5.5 PRÁCE S DVOULETÝMI DĚTMI	49
DISKUZE	52
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	56
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	59
SEZNAM OBRÁZKŮ	60
SEZNAM PŘÍLOH.....	61

ÚVOD

Bakalářská práce již podle názvu vypovídá, že se zabývá zkušenostmi učitelek s adaptací dvouletých dětí v prostředí mateřských škol.

Pracuji v mateřské škole s dvouletými dětmi. Tato práce mě velmi naplňuje a osobně si nedokážu představit práci s jinou věkovou kategorií, tato mi vyhovuje. Vybrala jsem si toto téma, neboť mě velice zajímalo, jaké zkušenosti mají učitelé mateřských škol, nebo jaký mají názor na zařazení dvouletých dětí do předškolního vzdělávání. Dále mě zajímalo, zda měli možnost si vybrat třídu s touto věkovou kategorií nebo jim byla přidělena.

Cílem teoretické části je poskytnout náhled do problematiky vzdělávání dvouletých dětí v prostředí mateřských škol. První kapitola teoretické části se zaměřuje na adaptaci dvouletých dětí na nové prostředí. Popisuje, jaké jsou fáze adaptace dítěte, jaké mohou nastat problémy v tomto období, a jaká mohou být doporučení pro lepší průběh adaptace. Druhá kapitola se týká dvouletých dětí v předškolním zařízení, seznamuje čtenáře s pojmy jako jsou mateřská škola a dětská skupina. Závěrečná část se zabývá vývojovými specifiky dvouletých dětí. Popisuje, jaké jsou jejich vývojové fáze a charakteristické znaky jejich období.

Praktická část mé bakalářské práce je založena na kvalitativním výzkumu. Jejím cílem bylo popsat zkušenosti a názory participantek, které působí jako učitelky mateřských škol s dvouletými dětmi. Rovněž jsem se snažila zjistit, jak adaptace probíhá u dvouletých dětí při nástupu do předškolního vzdělávání, jak se pracuje s dvouletými dětmi v prostředí mateřských škol. Sběr dat probíhal prostřednictvím polostrukturovaného rozhovoru. Získaná data jsem přepsala do písemné podoby a následně analyzovala zprostředkováním otevřeného kódování. Poté jsem kódy seskupila do významových kategorií, které jsem posléze interpretovala.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ADAPTACE DĚTÍ NA NOVÉ PROSTŘEDÍ

Pojem adaptace znamená „přizpůsobení se organismu podmínkám, ve kterých existuje v biologickém i sociálním smyslu. Proces, při němž se organismus přizpůsobuje podmínkám daného prostředí a získává (vytváří si) nové vlastnosti zvyšující jeho životaschopnost v daném prostředí. Proces postupného přizpůsobování se člověka změněným sociálním (i jiným) podmínkám.“ (Kolář & spol., 2012, s. 11).

Kropáčková a Splavcová (2016b, s. 84) definují adaptaci jako schopnost přizpůsobit se novému prostředí. V mateřské škole se adaptační charakter objevuje především na začátku školního roku, při němž se děti přizpůsobují novým podmínkám. Dítě si musí zvyknout nejen na nové prostředí, ale také na personál mateřské školy a dětskou skupinu.

Prostředí, které působí na dítě v rámci interakce, může jedince výrazně ovlivňovat. Z hlediska adaptace na nové prostředí Vágnerová (2012, s. 23) uvádí: „Nové podněty a z nich vyplývající nové zkušenosti člověku umožní snáze se přizpůsobit měnícím se podmínkám. To se projeví při nástupu do školy, vrstevnické skupině.“

Důležitou úlohou adaptace na vstup do předškolního zařízení je naplňování potřeb dítěte, které vedou k dlouhodobé spokojenosti. Učitelky v mateřských školách by měly respektovat potřeby dětí, aby „nebyly neúměrně zatěžovány či neurotizovány spěchem a chvatem“ (RVP PV, 2018, s. 32). Podle Matějčka (2005, s. 43) dlouhodobé neuspokojování základních potřeb dítěte v raném věku vede k psychické deprivaci, která je důležitou součástí vývoje jedince a celého jeho života. S věkem dítěte se podmínky pro naplňování potřeb mohou měnit, k největším změnám dochází v průběhu tří let dítěte.

Jak uvádí Kropáčková a Splavcová (2017, s. 189-190), podmínkou adaptace je adaptabilita. Adaptabilita je schopnost a dovednost přizpůsobení se jedince na prostředí, ať už se jedná o prostředí společenské či přírodní. Snížená nebo nedostatečná adaptabilita může vést k projevům, mezi které patří psychopatologické symptomy. Například neurotické symptomy mohou být považovány za poruchy adaptace.

1.1 Specifika adaptace dvouletých dětí v prostředí mateřské školy

Každá mateřská škola zpracovává podmínky dle Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání. Většina adaptačních programů v mateřských školách má stejný

účel. Cílem těchto programů je usnadnit dítěti průběh adaptace na nové prostředí i na nový kolektiv. Jeho součástí je postupné začlenění dítěte do kolektivu v mateřské škole, zprvu na pár hodin, později se pobyt dítěte v předškolním zařízení prodlužuje (Hoskovcová & Petrušková, 2013, s. 12).

Adaptace u dvouletých dětí je různorodá, protože děti přecházejí z různého rodinného zázemí do předškolního vzdělávání. V raném věku je dětem vhodné poskytnout dostatek času pro adaptaci, která by měla probíhat s ohledem na jejich individualitu. Prostor působí na každého jedince odlišně. Některé děti se dokáží v raném věku rychle přizpůsobit novému prostředí v mateřské škole, zatímco jiné děti se z různých důvodů (prostředí v rodině, v mateřské škole, zkušenost dítěte, vývoj jedince, zralost nervové soustavy) přizpůsobit nedokáží. Mezi dětmi jsou rozdíly, které se projevují v temperamentu, v adaptabilitě na vrstevnickou skupinu a na určitá pravidla, režim v mateřské škole (Kropáčková & Splacová, 2017, s. 189).

V období adaptace mohou nastat rizika docházky dvouletých dětí do mateřských škol. Důležité je, aby děti byly na vstup do vrstevnické skupiny dostatečně zralé. Učitelky ve spolupráci s rodiči by měly zvážit, zdali je vstup dítěte do mateřské školy vhodný či ne (jedná se například o děti, které jsou zdravotně oslabené). Pokud je dvouleté dítě zdravé, nástup do kolektivu mu nijak neublíží. (Kropáčková & Splacová, 2016b, st. 99). Tyto autorky (2016b, s. 85-86) doporučují, aby byl proces adaptace promyšlený. Také je důležitá komunikace mezi mateřskou školou a rodiči.

Podle Kropáčkové a Splacové (2016b, s. 85) není vhodné v prvních dnech, aby dvouleté děti v mateřské škole trávily celou provozní dobu (od 6:00 do 16:00 i déle). Důležité je, aby si dítě pomalu začalo zvykat. Autorky doporučují, aby dítě nejprve navštěvovalo mateřskou školu jen na hodinu či dvě a postupně se hodina může navyšovat až do oběda (dále celý týden a nakonec i se spaním). Dvouletým dětem je zbytečné vysvětlovat, že si pro něj přijdou rodiče po obědě. Pokud nastane tato situace, kdy se dítě začne ptát na rodiče, učitelky by měly pozornost dítěte zaměřit na momentální přítomnost – nabídnout dítěti hračku či aktivitu.

1.2 Fáze adaptace

Následně můžeme rozdělit adaptaci do několika fází podle reagování dítěte na odloučení od rodiny.

- 1. Stadium protestů** – dítě reaguje na situaci pláčem a vyhledává rodiče. V novém prostředí odmítá komunikovat s kýmkoliv v mateřské škole, nechce si s ničím hrát.
- 2. Stadium zoufalství** – v této fázi je dítě méně plačtivé. Dokáže přijmout hračku, ale nehraje si s ní, pozoruje své blízké okolí.
- 3. Stadium odpoutání od matky** – dítě vyhledává pozornost jiné osoby, většinou se jedná o učitelku. Dokáže komunikovat se svými vrstevníky a bez problému si hraje.

Tato stádia mohou trvat různě dlouho. U každého dítěte je proces velmi individuální (Kotátková, 2008, s. 81).

Niesel a Griebel (2005, s. 51-56) popisují podrobněji fáze adaptačního procesu dětí při nástupu do mateřské školy:

1. Orientování

Tento proces orientace probíhá v prvních dnech v mateřské škole. Některé děti při odloučení od matky reagují různými citovými projevy: pláč, stesk, strach či pevným přimknutím k matce. Během prvního týdne děti ve třídě stojí stranou, pozorují okolí a nevyhledávají žádný kontakt s vrstevníky ani s učitelkami. Výjimkou jsou děti, které nemají žádný problém s adaptací a dokáží se přizpůsobit novému prostředí a děti, které mají ve skupině kamaráda či staršího sourozence.

2. Snaha o začlenění

Období začleňování do vrstevnické skupiny v mateřské škole trvá po dobu prvních týdnů. Na rozdíl od první fáze se děti už tolik nestrání a více se zapojují do hry. V tomto období se hra označuje jako paralelní, kdy si děti hrají vedle sebe, ale samy. Většinou se jedná o chlapce, kteří si jako první začínají hrát s ostatními, zatímco dívky si stále hrají samy. V průběhu pár týdnů děti začínají navazovat kontakty ve vrstevnické skupině, vyhledávají rozhovory s dětmi, ukazují a předvádí, co umí (chtějí být zajímavými a oblíbenými).

3. Přivykání

Fáze přivykání probíhá v průběhu prvního měsíce. Děti se aktivně zapojují do činností a jsou schopny bezproblémově se odloučit od matky. Nové děti se snaží navázat kontakt s těmi staršími. Postupem času mizí rozdíly mezi „nováčky“ a „staršími“ dětmi.

Niesel a Griebel (2005, s. 43-44) uvádí sedm kategorií, které jsou charakteristickými znaky ukončení adaptace v mateřské škole:

1. **Sociální integrace/ přátelství** – dítě se aktivně zapojuje do skupinového dění, ve kterém si najde svůj vlastní okruh přátel a cítí se v mateřské škole spokojeně.
2. **Chování ve skupině** – dítě si dokáže hrát se svými vrstevníky a dohodnout se.
3. **Emocionalita** – dítě chodí do mateřské školy rádo, při vstupu do třídy je usměvavé a veselé. Dokáže vést volný a otevřený rozhovor.
4. **Vlastní iniciativa** – dítě samo přichází s novými nápady, dokáže vyřešit problém.
5. **Akceptování pravidel skupiny** – dítě akceptuje pravidla ve skupině, dokáže je dodržovat nebo se jim přizpůsobit.
6. **Tolerování přechodného odloučení od rodičů** – Dokáže se odloučit od rodičů, nedělá žádné problémy.
7. **Vztah k učitelce** – dítě zná jména svých vrstevníky a pracovníků mateřské školy.

1.3 Problémy v adaptaci

Podle Koťátkové (2008, s. 79) některé děti hůře snášejí změny týkající se příchodu do mateřské školy, při kterém dochází ke smutku či pláči. Tyto citové projevy se časem uklidní, výjimkou může být návrat po víkendu nebo dlouhodobé nemoci, kdy se mohou tyto projevy opět vrátit.

Nejvýraznějším problémem v průběhu adaptace je odloučení dítěte od rodičů. Dlouhé loučení není vhodné ani pro dítě, ani pro rodiče. Kropáčková a Splavcová (2016b, s. 86) doporučují učitelkám, aby navrhly rodičům tzv. „společný rituál loučení“ (pusa, mávání rodičům, vzít si s sebou oblíbenou hračku). Dalším problémem, který může ohrozit průběh správné adaptace je nepravidelná docházka do mateřské školy. Jedná se například o docházku 1x týdně (Koťátková, 2008, s. 79).

Problémovým okamžikem pro dvouleté děti podle Kropáčkové a Splavcové (2016b, s. 85) může být změna prostředí, například pobyt na školní zahradě, nebo vycházka. I prostředí šatny, ve kterém se děti ocitnou, může u dětí vyvolat stesk, dětem se vybaví loučení s rodiči.

Problémy v adaptaci mohou nastat, když:

- „Rodiče nebo jiní blízcí dítěte straší školkou nebo učitelkami.
- Rodič ráno po rozloučení a předání dítěte „tajně“ nahlíží do třídy.
- Rodiče projevují vlastní nervozitu, nechávají se rozrušit pláčem nebo vztekem dítěte.
- Učitelka mluví s rodiči v přítomnosti dítěte o jeho negativním chování.
- Rodič žádá učitelku, aby dítě z šatny násilím odnesla. Učitelka může v očích dítěte vypadat jako „ta zlá“.“ (Kramulová, 2016, s. 18-19).

Často se adaptační potíže vyskytují u dětí, u kterých je největším problémem, že není všechno podle nich a musí dodržovat určitá pravidla, přizpůsobovat se režimu (Petrů-Kicková, 2018, s. 18-19).

1.4 Podpory dítěte na začátku adaptace

Pro lepší adaptaci dítěte na první vzdělávací instituci hrají významnou roli především rodiče, kteří by měli v dětech probouzet nadšení do mateřské školy. Může se jednat o vycházky směřující k mateřské škole, pozorování dětí na školní zahradě, návštěva mateřské školy (Petrů-Kicková, 2017, s. 29).

Postupy při adaptaci by měly učitelky konzultovat s rodiči, jelikož každé dítě je jiné a je zvyklé na něco jiného (Kropáčková & Splavcová, 2016b, s. 86). Každá mateřská škola má jiné podmínky, proto je vhodné, aby si rodiče zjistili, jaké podmínky nabízí právě ta jejich.

Existuje řada mateřských škol, které umožňují novým dětem společně s rodiči návštěvy do tříd (většinou tyto adaptační schůzky probíhají v druhé polovině předešlého školního roku). I přesto, že se jedná jenom o jednu či dvě hodiny v určitých dnech, jsou tyto příležitosti pro děti velmi přínosné. Děti si hrají společně s dalšími novými dětmi, seznamují se s prostředím mateřské školy. Díky tomu je vstup do mateřské školy na začátku školního roku pro dítě méně stresující (Kořátková, 2008, s. 78).

Kořátková (2008, s. 75-76) popisuje doporučující desatero pro nástup do mateřské školy:

1. Chodit s dítětem na místa, ve kterých se vyskytují jeho vrstevníci.
2. Návštěvy přátel, rodinných příslušníků, jsou důležité proto, aby se dítě učilo přizpůsobovat jiným podmínkám, než na které je zvyklé z domu.

3. Vést dítě k sebeobsluze (oblékání, svlékání, obouvání, vyzouvání, při jídle, v umývárně, uklízení hraček).
4. Poskytnout dítěti dostatek času na to, aby bylo schopné udělat nějakou práci, činnost, věc.
5. Věnovat dítěti (nejlépe každý den) společně strávený čas nad různými knihami, časopisy či hrou.
6. Číst dítěti pohádku, příběh nebo ho naučit krátkou básničku, písničku. Díky tomuto u dětí rozvíjíme posloupnost děje a slovní zásobu.
7. Vést s dítětem rozhovor – vyprávění, vysvětlování. Poskytnout dítěti dostatek prostoru, aby se samo vyjádřilo.
8. Dítě motivovat, povzbuzovat, když se mu něco nedaří.
9. Omezit jakékoliv výhrůžky týkající se mateřské školy – dítě bude mít nechuť nebo strach chodit do mateřské školy.
10. Nepřechvalovat mateřskou školu a říkat dítěti o ní reálné skutečnosti.

Desatero pomůže dítěti si osvojit některé druhy dovedností, díky kterým bude snadnější průběh v mateřské škole (Koťátková, 2008, s. 78).

Některé mateřské školy preferují účast rodičů na adaptaci dětí v raném věku, jiné odmítají přítomnosti rodičů. Koťátková (2008, s. 78) doporučuje, aby dítě chodilo na začátku školního roku do třídy s rodiči a podle jeho potřeby tam pobývali. Jedná se o klidný přechod dítěte do mateřské školy, většinou tento proces probíhá v rozmezí jednoho až dvou týdnů. Kropáčková a Splavcová (2016b, s. 96) preferují variantu adaptace dítěte bez přítomnosti rodičů v mateřské škole. Hlavním důvodem, který zmiňují, je rozvoj samostatnosti dítěte.

Pokud se jedná o velký počet nových dětí, které nastoupí na začátku školního roku do mateřské školy, tyto autorky (2016, s. 95) doporučují zavést časový harmonogram příchodu dětí. Učitelé se s rodiči předem domluví na příchodu jejich dětí tak, aby se nové děti potkávaly v šatně jenom minimálně. Ve třídě potom není tolik nových dětí najednou a je možnost se dětem věnovat individuálně. Také mají více času na seznámení s prostory mateřské školy.

1.5 Podpory dítěte v průběhu adaptace

Petrů-Kicková (2017, s. 29) zmiňuje, že vstup dítěte do předškolního vzdělávání přináší velké změny. Každé dítě na tuto situaci reaguje různými způsoby: dítě může být plativé,

odmítat stravu, nechce s nikým komunikovat a s ničím si hrát, často je nemocné. Proto je vhodné, aby děti měly na adaptaci dostatek času. (Kropáčková & Splavcová, 2018, s. 8), protože proces adaptace je u každého dítěte velmi individuální, může trvat až dva měsíce (Kořátková, 2008, s. 78).

Při adaptaci jsou důležitá určitá pravidla, která by se měla dodržovat. Pokud dítě bude navštěvovat mateřskou školu nepravidelně, proces adaptace se bude prodlužovat (Kropáčková & Splavcová, 2018, s. 8). Tyto autorky (2016b, s. 84.) doporučují zachovávat tato pravidla:

1. „Prodlužujeme délku pobytu vždy maximálně o stejný časový úsek.
2. Neměníme dobu pobytu po vynechaném dni.
3. Ponecháme dítěti možnost vlastního předmětu.
4. V prvních dnech, kdy dítě spí, je dobré, když může rodič být k dispozici hned po samovolném probuzení dítěte.
5. Dítě nebudíme.
6. Dbáme na potřeby dítěte, hledáme vhodné formy komunikace.“

Poradenská psycholožka Ivana Halíková (2016, s. 18) doporučuje v adaptačním období připravit starší děti na příchod těch nových. Učitelka může vést se staršími dětmi rozhovor a přiblížit jim situaci, kdy nastoupily poprvé do mateřské školy ony a též plakaly, a nyní si dokáží pěkně hrát. Poté dětem navrhne, aby nováčkům pomáhaly, hrály si s nimi. Složitější případem může být třída tříletých, u kterých ještě probíhají adaptační problémy.

Kořátková (2014, s. 96-97) popisuje různé druhy reakcí dětí, které lze pozorovat v adaptační fázi. Můžeme je následně rozdělit na tři části:

Do první části patří děti, které nemají žádný problém s adaptací. Většinou se jedná o tzv. extroverty, kteří mají dostatek sociálních zkušeností.

V druhé části jsou zařazeny ty děti, které nesmutní, tudíž se u nich předpokládá dobrá adaptace. V mateřské škole už od prvního dne nemají problém si hrát nebo se zapojit do kolektivu. Po nějaké době přichází změna a dítě ztrácí jakýkoliv zájem. Nechce chodit do mateřské školy, jelikož všechno, co chtělo poznat, poznalo a teď chce být v domácím prostředí.

Poslední část tvoří skupina dětí, které se nedokáží zadaptovat ani po dlouhé době (déle než polovina školního roku). Nastávají problémy při odloučení od rodičů. Dítě je uzavřené do sebe, nezapojuje se do činností, čas v mateřské škole tzv. „přečká“. V těchto situacích mohou nastat psychosomatické příznaky (bolest břicha, hlavy, zvracení, zvýšená tělesná teplota), které mohou vyvolat začínající separační poruchu.

2 DVOULETÉ DĚTI V PŘEDŠKOLNÍM ZAŘÍZENÍ

V současné době mají rodiče dvě možnosti zařazení dítěte do zařízení, které poskytují vzdělávání nebo péči v raném věku dítěte. V České republice mezi tyto služby péče o děti v raném věku patří mateřská škola nebo dětská skupina (MPSV, 2017, s. 7).

Dětská skupina (veřejná, firemní) je určena dětem od jednoho roku do povinné školní docházky. Poskytuje dětem pravidelnou péči mimo rodinné prostředí v kolektivu dětí, nikoliv však služby vzdělávací. Cílem dětských skupin je podle zákona „zajištění potřeb dítěte, výchovu, rozvoj schopností, kulturních a hygienických návyků dítěte.“ (MPSV, 2019, s. 7)

Mateřská škola (statní, soukromá) je určena dětem od dvou do šesti let, mohou ji navštěvovat i děti starší šesti let (s odkladem povinné školní docházky). Obecným cílem mateřských škol podle školského zákona je rozvoj schopností dítěte, který se podílí na jeho „zdravém citovém, rozumovém a tělesném rozvoji a na osvojení základních pravidel chování, základních životních hodnot a mezilidských vztahů.“ (Školský zákon, 2020, s. 28).

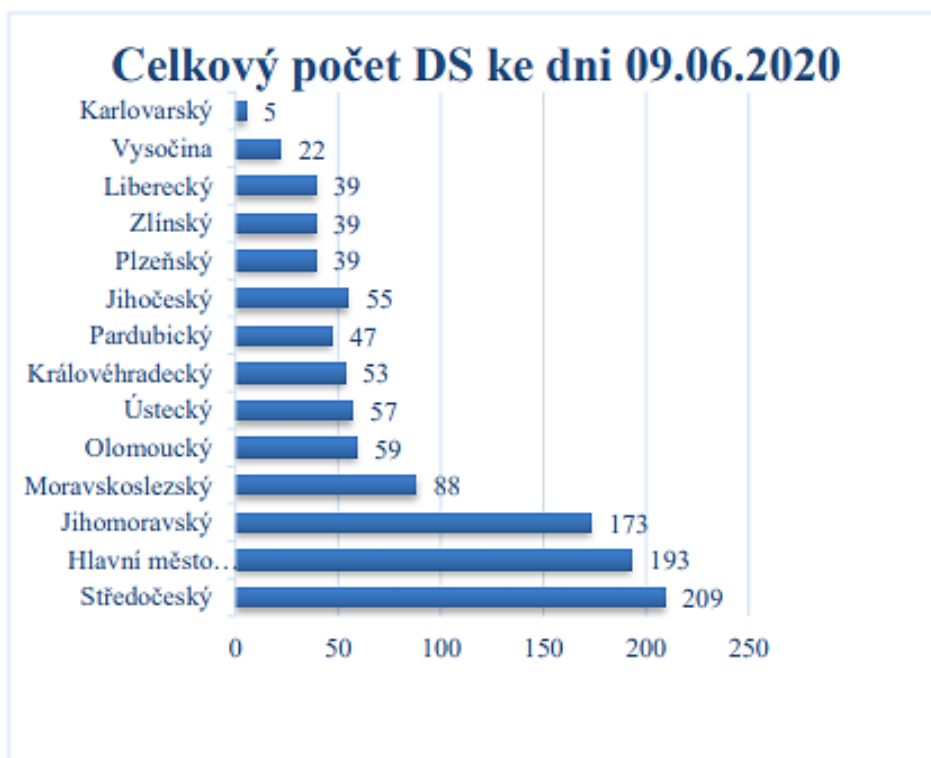
Návrh na zařazení dětí mladších tří let do předškolního vzdělávání vznikl za účelem opatření podpory rodin. Hlavním cílem konkrétního opatření je poskytnout pomoc rodinám dvouletých dětí nebo také umožnit rodičům zharmonizovat rodinný a profesní život (Opravilová, 2016, s. 157).

2.1 Dětská skupina

Dětské skupiny patří mezi nejnovější alternativy předškolní výchovy. Dětská skupina je instituce, která v současné době spadá do resortu Ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV). Dětské skupiny poskytují výchovu a péči o děti ve věkovém rozpětí od 12 měsíců do zahájení povinné školní docházky. Do dětské skupiny se dítě může přihlásit a nastoupit kdykoliv v průběhu školního roku. Veškeré finance hradí zřizovatel a rodiče, proto dětské skupiny znevýhodňují děti ze sociálně nepříznivého prostředí (Kropáčková & Splavcová, 2017, s. 14). Někteří poskytovatelé mohou chtít po rodičích uhrazení veškerých nákladů (mzdy pečujících osob, energie, popřípadě nájem prostorů. Na jednoho pedagoga připadne nejvýše 12 dětí mladších tří let).

Na začátku června roku 2020 bylo zaznamenáno v České republice 1078 dětských skupin s celkovým počtem více než 14 tisíc dětí. Nejvíce jich bylo evidováno ve Středočeském kraji.

Obr. 1. Počet dětských skupin v České republice. (MPSV, 2020, s. 2)

Legislativa

Dětské skupiny se mohou zřizovat od roku 2013. Dne 29. 11. 2014 nabyl účinnosti zákon č. 247/2014 Sb., o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině a o změně souvisejících zákonů, ve znění novely zákona č. 127/2015 Sb., který upravuje veškeré záležitosti týkající se dětské skupiny.

Dále se k problematice dětských skupin vztahuje vyhláška č. 410/2005 Sb. o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých. Tato vyhláška se týká skupin s počtem nad 12 dětí. Menší počet v dětské skupině (pod 12 dětí) má samostatnou vyhlášku č. 281/2014 Sb. o hygienických požadavcích na prostory a provoz dětské skupiny do 12 dětí.

Výhody a nevýhody

Dětská skupina má jako každá instituce svá pozitiva i negativa. Pokud se zaměříme na přínos dětské skupiny pro děti, je třeba zmínit následující:

- Děti se v menším kolektivu mohou lépe adaptovat mimo rodinné prostředí a také se přirozeně připravovat na vstup do většího kolektivu, který je např. v mateřské škole (Schneider, 2012, s. 1).
- Kořátková (2005, s. 48) zmiňuje, že mladší děti se nechávají velice ovlivňovat a inspirovat staršími dětmi. Mohou pozorovat kooperativní prvky ve hře, radost z výsledku, vzájemnou komunikaci a vzájemné řešení problémů mezi vrstevníky. Dětská skupina pro toto poskytuje vhodné prostředí.
- Pečující osoby se o děti v dětských skupinách věnují individuálnímu rozvoji dětí, dle jejich potřeb, věku, vrozených dispozic a zájmů (Kropáčková & Splavcová, 2016a, s. 20).

Jako nevýhodu Těthalová (2016, s. 12) popisuje malý kolektiv, který může mít špatný dopad na některé děti. Například, že se děti nedostanou vícekrát do konfliktů, jako třeba v mateřské škole se svými vrstevníky. Při těchto konfliktech se dítě dostává do situací, které si musí samo vyřešit.

Jestliže se podíváme na výhody dětské skupiny z pohledu rodičů, stojí za zmínku následující:

- Většina rodičů si chválí dětskou skupinu, ve které se objevují děti různé věkové kategorie. Díky tomu mohou sourozenci společně navštěvovat dětskou skupinu. Pro mladší sourozence je to přínosem pro lepší adaptaci (MPSV, 2017, s. 13).
- Výhodou dětské skupiny pro rodiče je různý systém (společné předávání a vyzvedávání dětí), nebo společné akce (Těthalová, 2016, s. 12).
- Velkou výhodou je malý kolektiv dětí v dětské skupině, ve kterém se přihlíží na individuální přístup k dětem (MPSV, 2019, s. 27).

Úskalí dětské skupiny rodiče vnímají v těchto oblastech:

- Umístění dítěte do dětské skupiny představuje pro rodiče větší finanční náklady než umístění do mateřské školy (Schneider, 2012, s. 1).

- Nevýhodou pro rodiče je také fakt, že musí děti dovážet určitou vzdálenost do dětských skupin, jelikož v jejich místě bydliště se dětské skupiny nenacházejí. (MPSV, 2019, s. 27).

Režim dne

Každá instituce musí mít zpracovaný denní režim, který by se měl dodržovat. Dětské skupiny si zpracovávají svá vnitřní pravidla, ve kterých se objevuje provozní doba, denní režim, stravování, evidence dětí (MPSV, 2017, s. 14).

Otevírací doba v dětské skupině se ve většině případů přizpůsobuje potřebám rodin a poskytovatele, musí být otevřeno každý pracovní den po dobu minimálně šesti hodin denně. Režim dne v dětské skupině se velmi podobá režimu v mateřské škole:

„06.30 – 08.00 – příchod dětí, volná hra, individuální práce s dětmi, snídaně

08.30 – 09.30 – ranní kruh, činnosti dle Plánu výchovy a péče pro dané období

09.30 – 11.30 – pobyt venku, procházka

11.30 – 12.00 – hygiena, oběd

12.00 – 14.00 – relaxace

14.00 – 14.30 – hygiena, odpolední svačina

14.30 – 16.00 – odpolední hry, volný program, odchod dětí domů.“ (Kropáčková & Splavcová, 2016b, s. 20).

Personální zabezpečení

V dětské skupině je povinností zřizovatele, aby zajistil odborně kvalifikovanou pečující osobu, která poskytuje přímou činnost dětem v denním režimu. Za děti v dětských skupinách zodpovídají kvalifikované pečující osoby (MPSV, 2017, s. 16).

Podle zákona § 5 odst. 5, č. 247/2014 Sb. o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině a o změně souvisejících zákonů, musí pečující osoba splňovat alespoň jednu z uvedených odborných způsobilostí:

- „odborná způsobilost k výkonu povolání všeobecné sestry, zdravotnického asistenta, ošetřovatele, porodní asistentky, zdravotně-sociálního pracovníka, zdravotnického záchranáře, psychologa ve zdravotnictví nebo specializovaná způsobilost k výkonu povolání klinického psychologa
- odborná způsobilost k výkonu povolání sociálního pracovníka nebo odborná způsobilost pracovníka v sociálních službách
- odborná kvalifikace učitele mateřské školy, učitele prvního stupně základní školy nebo vychovatele
- profesní kvalifikace chůvy pro děti do zahájení povinné školní docházky
- odborná způsobilost k výkonu povolání lékaře“

Počet pečujících osob v dětské skupině je přísněji stanoven než v mateřské škole a odvíjí se podle počtu dětí, zdravotního stavu a věku dětí. Jedna kvalifikovaná osoba se může starat o 6 dětí, dvě pečující osoby se starají o 7 až 24 dětí. Pokud se v dětské skupině nachází 13 až 24 dětí a mezi nimi je alespoň jedno dítě mladších dvou let, musí být tři pečující osoby (Kuchařová, 2009, s. 165). To se ovšem netýká dětských skupin do 12 dětí, v tomto případě jsou dostačující dvě kvalifikované pečující osoby. Zaměstnanci dětské skupiny se řídí určitými metodami, zásadami, které si stanoví zřizovatel (Pilík, Kostková & Ventluková, 2017, s. 13).

Kropáčková a Splavcová (2016b, s. 20) popisují dětské skupiny, ve kterých se objevují pečující osoby, které nejsou povinny vzdělávat děti. Činnost pečujících osob se zaměřuje především na péči a hlídání dětí v dětské skupině.

Kolektiv dětí v dětské skupině

Kolektiv v dětské skupině může tvořit maximálně 24 dětí, což je o 4 méně než je maximální počet v mateřské škole. Obvykle se setkáváme s menší skupinou a to do 12 dětí. Důvodem jsou hygienické podmínky týkající se prostoru a provozu dětských skupin (Kuchařová, 2009, s. 165).

V dětské skupině kolektiv dětí může mít homogenní či heterogenní charakter. Schneider (2012, s. 2) uvádí: „Dětská skupina je skupina různě starých dětí, kde se pečující osoby

mohou věnovat individuálnímu rozvoji svěřených dětí dle jejich věku, vrozených dispozic a zájmů“.

Co vede rodiče k zařazení dítěte do dětské skupiny?

Rodiče, především matky, které se chtějí vrátit zpět do zaměstnání, volí dětskou skupinu z důvodů, že mateřská škola nemůže jejich dítě přijmout kvůli naplněné kapacitě dětí v MŠ nebo nízkého věku dítěte (Těthalová, 2016, s. 10). Další důvody mohou být například, že se dětská skupina nachází v blízkosti zaměstnání rodičů nebo je možné dítě zařadit do dětské skupiny už od jednoho roku (Kozel, 2016, s. 7).

2.2 Mateřská škola

Mateřská škola je pro mnohé děti první vzdělávací institucí, kterou dítě navštěvuje a ve které tráví větší část dne bez přítomnosti rodinných příslušníků, především bez matky. V současné době v České republice je diskutovaným tématem, zda děti mladších tří let patří do předškolního vzdělávání nebo ne. K této problematice se vyjádřili odborníci různých oborů. Někteří psychologové tvrdí, že pro vývoj dítěte je vhodné, aby dítě zůstalo v péči matky, pedagogové jsou toho názoru, že dvouleté děti nejsou připraveny na režim v mateřské škole (Petů-Kicková, 2018, s. 15).

Hašková, Saxonberg a Mudrák (2012 s. 11-35, 92-104) se zabývají mýty o péči o nejmenší v české společnosti. Mezi sedmi mýty se nacházejí dva, které se týkají dětí mladších tří let v prostředí mateřských škol. Autoři této knihy vycházeli z dlouhodobých mezinárodních studií a analýz praxe péče o děti. Poukazují na mýty, na nichž se shodne většina těchto studií.

1. mýtus - „každý přece ví, že zařízení denní péče jsou pro děti do tří let škodlivá“

Je méně pravděpodobné, že se u dětí projeví poruchy emocí, pokud navštěvují zařízení, ve kterém se poskytuje kvalitní péče (vysokoškolské pedagogické vzdělání vyučujícího, počet dětí na pedagogického pracovníka), má pozitivní vliv na vývoj dítěte.

Dětem ve věku mladších tří let navštěvujících předškolní vzdělání se lépe rozvíjí slovní zásoba a dovednosti.

2. mýtus - „Pro děti je přirozené, aby se svou matkou zůstávaly doma až do věku tří let“

Rozdělení dětí mladších tří let (péče rodičů v domácím prostředí) a od tří let (docházka do institucionálního vzdělávání) není dáno biologicky, ale spíše historickým vývojem institucionální péče a politickými vlivy. Konkrétně pro české ženy zavedla vedoucí politická strana mateřskou dovolenou, která se kvůli obavám z nízké porodnosti prodlužovala až do délky tří let.

Vzdělávání v mateřské škole

Podle školského zákona byly mateřské školy dříve vymezeny jako výchovná zařízení, zatímco v současné době jsou považovány za součást školství (Syslová, Borkovcová & Průcha, 2014, s. 32).

V posledních letech je velmi výrazná docházka dvouletých dětí v mateřských školách. „V roce 2019/20 v nich bylo zapsáno 36,9 % dvouletých dětí (jde o děti, které k 1. září daného školního roku nedosáhly 3 let).“ I přesto, že mateřské školy byly navrhovány především pro děti starší tří let, podíl dvouletých dětí byl vysoký. Od školního roku 2020/2021 jsou mateřské školy určeny pro děti od dvou let (EURYDICE, 2020, s. 2).

	2007/08	2010/11	2014/15	2017/18	2018/19	2019/20
Mladší než dva roky			737	758	650	480
2 roky	23 710	33 040	37 161	44 713	44 724	45 540
3 roky	73 997	87 263	92 120	91 758	93 046	94 585

Obr. 2. Statistika dětí v mateřských školách (MŠMT, 2020).

Vzdělávání v mateřské škole probíhá v rámci školního vzdělávacího programu (ŠVP), který musí vycházet z rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání (RVP PV). Česká školní inspekce (ČŠI) vykonává v mateřské škole kontrolní a hodnotící činnost, kterou nejprve sleduje a poté hodnotí (Kropáčková & Splavcová, 2017, s. 13). Autorky následně uvádí (2017, s. 75) „Mateřské škola, které uvažuje o zřízení samostatné třídy pro dvouleté

děti nebo se připravuje na přijímání dvouletých dětí, může navázat spoluprací s dětskou skupinou nebo s jiným zařízením zaměřujícím se výhradně na péči o děti mladší tří let.“ Vzájemná spolupráce mezi dětskou skupinou a mateřskou školou je pro obě strany velmi přínosná, například rodinám poskytnou nabízené možnosti v jiných službách v péči o jejich děti.

Niesel a Griebel (2005, s.97) uvádí, že rodiče nemohou brát mateřské školy jako předstupeň školní docházky, ale jako novou zkušenost jejich dítěte, která s sebou přináší nové požadavky v prostředí, které se odlišují od domácího prostředí.

Legislativa

Aktuální novela školského zákona č. 651/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání v § 34, odst. 1 s účinností od 1. 9. 2020 zní: „Předškolní vzdělávání se organizuje pro děti ve věku zpravidla od 2 do 6 let.“

Na problematiku mateřských škol se vztahuje vyhláška č. 14/2005 Sb., o předškolním vzdělávání, nebo zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících.

Zaměření

Mateřské školy jsou zaměřeny na podporu zdravého vývoje dítěte po všech jeho stránkách. Hlavním cílem je vychovávat v dětech samostatné, vyrovnané a citově založené osobnosti. Dalším záměrem je vytvoření prostředí, ve kterém budou děti prožívat citovou, fyzickou i sociální pohodu. Dětem je potřeba nabízet přiměřené činnosti a aktivity, které odpovídají jejich možnostem. Respektují se vývojové a individuální zvláštnosti dětí (MŠMT, 2017, s. 11).

Výhody a nevýhody

I v mateřské škole najdeme pozitivní a negativní působení. Mezi výhody, které se vztahují na děti v raném věku v předškolním zařízení, patří:

- Zařazení dvouletých dětí do mateřské školy může být pro vývoj dítěte přínosný, zejména z důvodu nedostatků v rodinném prostředí např. nevhodný styl výchovy, neúplná nebo sociálně slabá rodina (Opravilová, 2016, s. 158).

- Grůzová a Syslová (2015, s. 38) zdůrazňují, že pravidelnost a režim dne patří mezi nejzásadnější potřeby dítěte. V současné době není jednoduché naplánovat pravidelný režim dne v domácnosti a dodržovat ho, proto dětem v mateřské škole velmi prospívá denní režim.
- Mateřská škola je institucí, která vychází z přísných norem z hlediska zabezpečení prostředí, provozu i výchovně-vzdělávacích činností. Respektují se aktuální potřeby každého dítěte a je maximálně podporována individualita dítěte (Grůzová & Syslová, 2015, s. 53).
- Mateřská škola dětem vytváří nové sociální vztahy mezi vrstevníky, posiluje sociální role dítěte v mateřské škole nebo zapojení dítěte do společnosti (Kropáčková & Splavcová, 2016b, s. 94).

Mezi nevýhody, které se týkají zařazení dvouletých dětí do mateřské školy, patří:

- Pro dítě, které je zařazeno do předškolního vzdělávání může být stresující především vliv rodinného prostředí. Dítě se zde ocitá jako nástroj pro naplnění snů ze strany rodičů i prarodičů, kteří mají představu o tom, čeho by dítě mělo dosáhnout. Tento stav může dítě dostat do různých stresových situací (Opravilová, 2016, s. 158).
- Niesel a Griebel (2005, s. 94) doporučují v případě nástupu dítěte do mateřské školy poskytnout dítěti dostatek času na adaptaci. Urychlená adaptace může přejít do dlouhodobých adaptačních problémů - stres, pláč, vzdor.
- Některé děti jsou v mateřské škole velmi dlouhou denní dobu, což nepřispívá k dobré adaptaci. Pro mladší děti není optimální trávit v předškolním zařízení déle než osm hodin denně (Kropáčková, Splavcová, 2016b, s. 98).

Mateřská škola přináší kladné ohlasy ze strany rodičů, které stojí za to zmínit:

- V České republice je zachována vysoká úroveň školního stravování. K čemuž se přiklání většina rodičů. Děti v mateřské škole jsou vedeny k pravidelnému stravování. Součástí stravování je i pitný režim, děti mají v průběhu dne v mateřské škole možnost se kdykoliv napít, mladším dětem je pití nabízeno (Kropáčková & Splavcová, 2016b, s. 95).

- Opravilová (2016, s. 158) popisuje, že zařazení dítěte do předškolního zařízení umožňuje rodičům nový pohled na rodinný styl výchovy. Rodiče budou mít realistický náhled na vývoj jejich dítěte, tím pádem se omezí tendence přeceňování nebo podceňování dovedností dítěte.

Mezi nevýhody mateřských škol z pohledu rodičů můžeme zařadit následující:

- Děti v raném věku při nástupu do mateřské školy mají větší rizika onemocnění, jelikož jejich imunita není dostatečně rozvinutá. Tyhle situace jsou pro rodiče stěžejní především v zaměstnání. (Kropáčková & Splavcová, 2016b, s. 98).
- Opravilová (2016, s. 151) zmiňuje, že nástup dítěte do mateřské školy je psychickou zátěží nejen pro děti, ale také pro rodiče, kteří se cítí ohroženi z důvodu, že si jejich dítě oblíbí některou učitelku. Tato situace může dojít až k žárlivosti jednoho z rodičů.

Režim dne

Program denních činností v předškolním zařízení je přizpůsoben potřebám dětí. V mateřské škole by měla být respektována individuální potřeba aktivity, spánku jednotlivých dětí. Ze zákona 14/2005 Sb., o předškolním vzdělávání (s účinností od 1. 9. 2020) ve znění § 2 odst. 6 vyhlášky je uvedeno: „Za každé, ve třídě zařazené dítě, mladší 3 let, se do doby dovršení 3 let věku dítěte nejvyšší počet dětí ve třídě podle odstavce 3 snižuje o 2 děti. Postupem podle věty první lze snížit nejvyšší počet dětí ve třídě nejvýše o 6.“

Organizace vzdělávání dětí od dvou do tří let by měla reagovat na individuální možnost dětí i na jejich aktuální potřeby. Poměr spontánních a řízených činností dětí mladších tří let má být vyvážený. Uspořádání dne je důležitý výchovný prostředek pro dítě ve věku dvou až tří let. Harmonogram dne je velmi správný pro tělesný i duševní vývoj. Pavla Petruš-Kicková (2017, s. 30) popisuje uspořádání dne dvouletých dětí v mateřských školách:

„06.00 – 08.00 – příchod do mateřské školy, hygiena, hra, pohybové činnosti

08.00 – 08.30 – přesnídávka

08.30 – 11.00 – hra, výchovně vzdělávací činnost, vycházka, pobyt na školní zahradě

11.00 – 12.00 – hygiena, oběd

12.00 – 15.00 – relaxace, hygiena

15.00 – 17.00 – svačina, hygiena, hra, odchod dětí domů.“

Personální zabezpečení

Každý ředitel mateřských škol by měl zvážit, zda je v předškolním zařízení dostatek pedagogů či jiných pracovníků - popř. chůva v mateřské škole. Na jednoho pedagoga mateřské školy připadne nejvýše 12 dětí ve třídě, ve které jsou děti mladší tří let. Maximální počet dětí ve třídě podle vyhlášky č.14/2005 Sb. o předškolním vzdělávání je stanoven na 24 dětí. Za každé zařazené dítě, které je mladší tří let se počet dětí ve třídě snižuje o dvě děti. Nejvíce lze snížit počet dětí ve třídě o šest (MŠMT, 2017, s. 4). S dětmi v mateřské škole pracují speciálně kvalifikované učitelky: středoškolské a vysokoškolské pedagogické vzdělání (Kolář a kol, 2012, s. 138).

Kropáčková a Splavcová (2017, s. 55) doporučují, aby pracovní doba všech zaměstnanců byla organizována tak, aby byla při všech činnostech zajištěna dětem bezpečnost a optimální pedagogická péče. Přístup učitele k dítěti má být založen na asertivním a přátelském vztahu, ve kterém převažuje vzájemná důvěra.

Kolektiv dětí v mateřské škole

V mateřské škole se můžeme setkat s heterogenní či homogenní třídou. Z mých osobních zkušeností se přikláním spíše k vrstevnické skupině, ve které se děti přizpůsobují stejnému režimu, vzájemně se ovlivňují.

Pokud se ředitel mateřské školy rozhodne pro přijetí a vzdělávání dětí od dvou let v mateřské škole, měl by se zamyslet nad tím, zda tyto děti budou zařazeny do heterogenní či homogenní třídy. Z těchto důvodů se musí podmínky pro vzdělávání dětí v raném věku přizpůsobit (Kropáčková & Splavcová, 2016b, s. 74).

Ve vyhlášce č. 14/2005 Sb., o předškolním vzdělávání ve znění §2 je uvedeno, že maximální počet dětí ve třídě předškolního zařízení je 24. Zřizovatel může povolit navýšení počtu dětí až o 4 děti. (tedy 28 dětí ve třídě mateřské školy). Za každé zařazené dítě, mladší 3 let, se počet dětí ve třídě snižuje o 2 děti.

Co vede rodiče k zařazení dítěte do mateřské školy?

Problematikou, jakou jsou důvody rodičů pro zařazení dvouletého dítěte do mateřských škol, se zabývali Gavora, Wiegerová a Navrátilová (2017, s. 9-10). Ve svém výzkumu použili dotazník pro rodiče, kteří zvolili zařazení dvouletých dětí do prostředí mateřských škol ve Zlínském kraji.

- Prvním a hlavním důvodem rodičů pro zařazení dítě do předškolního zařízení byl především nástup matky do práce nebo nepřítomnost rodinného člena, který by dítě pohlídal v době, kdy jsou rodiče v zaměstnání.
- Druhým důvodem byla integrace dítěte do vrstevnického kolektivu.
- Třetím důvodem nástupu dítěte do mateřské školy bylo osvojení vědomostí a dovedností dítěte.
- Mezi dalšími důvody při volbě zápisu dítěte do mateřské školy byly: zvyknutí si na denní režim v předškolním zařízení, více času na mladší sourozence v domácím prostředí a touha rodičů umístit dítě, protože jejich známí mají dvouleté dítě již v mateřské škole.

3 VÝVOJOVÁ SPECIFIKA DVOULETÝCH DĚTÍ

Každé období v životě má svá určitá specifika, proto je důležité při práci s dvouletými dětmi, abychom tato specifika znali. Z hlediska vývojové psychologie patří dítě v raném věku do batolecího období, které zahrnuje věkové rozpětí od jednoho do tří let. V tomto období se děti začínají učit chodit, mluvit a dochází k jejich samostatnosti. „Dvouleté děti vyžadují zvýšenou pozornost učitelek, některé děti nejsou plně samostatné a vyžadují pomoc dospělé osoby. Dítě projevuje touhu po poznání, objevování, manipulaci a experimentaci s předměty“ (Kropáčková & Splavcová, 2016b, s. 40).

Odbornice z oblasti psychologie, mezi které patří Vágnerová (2012, s. 120) a Thorová (2015, s. 376) považují batolecí období za nejdůležitější vývojovou etapu v životě, i přesto, že se jedná o velmi krátké vývojové období v životě dítěte, protože v něm dochází k intenzivnímu rozvoji dětské osobnosti. „Teprve, až teď, na začátku druhého roku života, získává dítě ve skutečnosti druhově specifické charakteristiky, které člověka odlišují od ostatních živočišných druhů – chodí vzpřímeně a začíná mluvit“ (Langmeier & Krejčířová, 2006, s. 72).

Vývoj dítěte ovlivňují biologické, psychické a sociální faktory. Jedinec prochází určitými vývojovými fázemi, které nemůže vynechat či přeskočit. Jednotlivá vývojová období vzájemně na sebe působí a navazují. U každého dítěte probíhá vývoj individuálně (Řičan, 2014, s. 19-24).

Kohoutek (2008, s. 64b) popisuje charakteristické znaky batolecího období a to především v rychlém rozvoji: zrakového a sluchového vnímání, hrubé a jemné motoriky, hygienických návyků sebeobsluhy, řeči a myšlení (projevuje se zde fantastický iluzionismus).

3.1 Psychomotorický vývoj dítěte

Dobrá motorika umožňuje dětem v raném věku samostatně se pohybovat ve svém blízkém okolí. U dvouletých dětí je zvýšená přirozená potřeba pohybové aktivity. Pokud nedojde k jejímu naplnění, může to u dítěte vyvolávat napětí a omezit samostatnou lokomoci (Kropáčková & Splavcová, 2016b, s. 42). „Dvouleté dítě má velkou potřebu aktivního pohybu a zároveň potřebuje častější odpočinek, nejen po stránce fyzické, ale psychické. Rozdíly v psychomotorickém vývoji jednotlivých dětí mohou být velmi výrazné“ (MŠMT, 2017, s. 24).

V raném dětství probíhá psychomotorický vývoj u každého dítěte jiným tempem. Celý proces vývoje dítěte je velmi individuální. Motorický vývoj dítěte zařazuje veškeré svalové skupiny. Z hlediska vývojové psychologie rozlišujeme dva druhy pohybu:

Retence: udržení něčeho, setrvání někde.

Eliminace: tendence něco pustit, zahodit nebo upustit něco, co dítě v určitou chvíli nechce nebo opustit místo, ve kterém už nechce být (Vágnerová, 2012, s. 121).

Hrubá motorika

V batolecím období se děti rozvíjí především po stránce pohybové. V tomto období má chůze specifický charakter, proto je nazýváno jako batolivé. Děti v raném věku jsou schopné bez potíží běhat, téměř nepadají. Též zvládají chůzi v nerovnoměrném terénu, dokáží poskočit snožmo na místě a skákat z malých výšek nebo překročit práh.

Dvouleté děti mají neustálou potřebu pohybu. Kropáčková a Splavcová (2016b, s. 52) popisují: „Je téměř nemožné vidět dvouleté děti v klidu.“ Děti rády zdolávají různé překážky (nerovné povrchy, podlézání, přelézání, přeskakování). Po prvním úspěšném zdolání tyto překážky opět vyhledávají.

Děti v raném věku podle Langmeiera a Krejčířové (2006, s. 72) zvládají chůzi do schodů bez jakékoliv pomoci. Většinou se jedná o přisunutí nohy na každém schodu. Kolem dvou a půl let dítě dokáže chodit do schodů téměř jako dospělý člověk – střídání nohou. Chůze ze schodů dolů je pro dvouleté děti náročnější.

Podle Dvořákové (2011, s. 27) dvouleté děti nepotřebují k pohybovým aktivitám žádné hračky. Pedagogové mohou rozvíjet hrubou motoriku v raném věku dětí prostřednictvím různých pomůcek (překážková dráha). Děti v batolecím období se rády zapojují do různých pohybových činností, jako je hudba spojená s pohybem.

Velkým pokrokem v oblasti hrubé motoriky je pohybová koordinace a orientace v prostoru, která se rozvíjí, když se dítě umí samo posadit na dětskou židličku. Dítě ví, jak se otočit k židli, když si má dosednout na místo (ani moc dopředu, dozadu atd.). Dvouleté dítě si již dokáže bez pomoci dřepnout a samo stoupnout. Dítěti to umožňuje sbírat ze země předměty, aniž by si k tomu sedlo (Matějček, 2005, s. 96).

Jemná motorika

Jemná motorika se u dětí mladších tří let velmi intenzivně zdokonaluje. Jemná motorika se rozvíjí především v oblasti tvoření – manipulace s tužkou, štětcem, lepidlem, nůžkami.

Dvouleté dítě dokáže stavět kostky na sebe, vytváří tak komín nebo věž, ale taky je schopné skládat kostky v řadě za sebou jako vlak. Dítě tak v představivosti ovládá vertikální i horizontální směr (Matějček, 2005, s. 113).

U dvouletých dětí se objevuje touha po poznání a experimentování. Děti rády využívají takové materiály (bláto, písek, sníh, voda), které si mohou osahat rukama. „Práce s dětmi v mateřských školách počítá s věkovými zvláštnostmi a děti mají možnost se spontánně, na své úrovni s různými materiály seznamovat a realizovat svoje potřeby poznávání“ (Koťátková, 2008, s. 24).

Pokroky v oblasti jemné motoriky se projevují v pokusech o čmárání, nejprve dítě zachází s tužkou tak, jak s ostatními předměty (tluče s tužkou o stůl). Objevuje se také snaha o první tahy tužkou na papír, ve dvou letech se nejprve jedná o náhodné pohyby tahů, které většinou přesahují plochu papíru. Poté se dítě snaží o vertikální čáry nebo napodobení kruhových pohybů (Langmeier & Krejčířová, 2006, s. 73).

Děti v raném věku dokáží pevně držet a zacházet se lžící natolik, že jsou schopné se téměř samy najíst. Matějček (2005, s. 114) uvádí, že se děti v batolecím období z velké části mají samy, přesto jim budeme dlouho dobu dopomáhat. Důvodem je, že se dítě po chvíli psychicky unaví.

Důležitou součástí jemné motoriky je oblast sebeobsluhy (svlékání a oblékání). V batolecím období se dítě dokáže bez problému svléknout. Při oblékání je nutná pomoc dospělého člověka. Největším problémem v této oblasti je obouvání bot a navlékání ponožek, rukavic (Blatný, 2017, s. 74).

3.2 Sociální vývoj dítěte

Součástí sociálního vývoje je pojem socializace neboli celoživotní proces, při kterém se jedinec začleňuje do společnosti. Socializaci můžeme chápat jako osamostatňování se v životě dítěte nebo navazování nových vztahů a to především v rodinném prostředí. Dítě si rozvíjí vztahy v rodině, nejen s matkou, ale i s dalšími členy rodiny. V raném věku je

velmi důležitý vztah mezi dítětem a matkou. Batole bývá většinou fixované na svou matku, fixace k otci se vyvíjí pomaleji (Thorová, 2015, s. 302).

Podle Průchy, Walterové a Mareše (2013, s. 267) je členění socializace dítěte rozděleno do tří etap:

První etapa: Dítě se v první etapě identifikuje s matkou a následně nachází pevné vztahy ve společnosti.

Druhá etapa: V této etapě se dítě začíná osamostatňovat, hledá si své místo v sociálních vztazích, ve kterých se snaží vytvářet podstatné vlastnosti jedince.

Třetí etapa: V níž se jedinec zařazuje do sociálních vztahů a sociálních rolí, které nejsou omezeny životem v rodině, ale právě vstupem dítěte do sociálních skupin.

V období batolat hraje důležitou roli rodina, postupem času se do popředí dostává vrstevnická skupina. U dvouletých dětí je velmi individuální proces při navazování kontaktů. „Dítě se potřebuje osamostatňovat, vyhledává společnost mimo rodinu, ale zároveň potřebuje mít jistotu, že je „jeho“ osoba na blízku“. (Kropáčková & Splavcová, 2016b, s. 53).

Ve dvou letech dítěte nastává vývojový zlom, ve kterém si dítě začíná uvědomovat vlastní osobu. Dítě se začíná poznávat v zrcadle, mluví o sobě v první osobě, tedy „já“. Také touží po samostatnosti „já sám“. Proto je toto období označováno jako vzdorů nebo negativismu. (Thorová, 2015, s. 373).

Dítě získává v sociálním prostředí několik rolí. „Různé role lze definovat jako komplex očekávaného chování, v němž je zdůrazněn význam určitých vlastností“. V batolecím období jsou podle Vágnerové (201, s. 151) důležité tři role: role dítěte, role sourozence a genderová role.

3.3 Emoční vývoj dítěte

Do batolecího období patří emoční projevy, které souvisí se strachem z cizích lidí, když nejsou rodiče v blízkosti dítěte. Kropáčková a Splavcová (2016b, s. 41) rozdělují aktivní a pasivní separaci. Aktivní separace záleží na dítěti (dítě se samo na chvíli odpoutá od matky), naopak pasivní separace nezáleží na dítěti, je odpoutáno od matky (dítě hlídá

někdo jiný). Dítě reaguje určitým způsobem (separační úzkost). Projevuje se hysterickým křikem, pláčem. Podle Blatného (2007, s. 77) separační úzkost je znamením „že dítě si vytváří zdravou citovou vazbu na své rodiče, případně blízké osoby.“ Zdravá vazba se projevuje pláčem při odchodu matky a zároveň projevem radosti při příchodu matky.

Ve věku dvou let dítě prochází obdobím vzdoru, který se často projevuje vztekáním, trucováním či odmítáním. Tyto projevy nemají dlouhodobé trvání, proto je vhodné dítěti poskytnout dostatek prostoru pro uklidnění. (Matějček, 2005, s. 96). Podle Langmeiera a Krejčířové (2005, s. 83) je důležité, aby si dítě prošlo obdobím vzdoru, jelikož díky tomu si dítě osvojuje vlastní autonomii.

V batolecím období se vztahy k lidem mění. Podle Vágnerové (2012, s. 148) se u dětí mladších tří let rozvíjí prosociální chování, děti mají radost z kontaktu s lidmi, dokonce umí projevit i soucit. Dítě se snaží utěšit plačícího jedince či pohladit smutnou osobu. Toto chování přebírá od dospělých, dítě vidí, jak reagují v takových situacích dospělí a snaží se jednat stejně.

„Celkový vývoj dětské psychiky se projeví i v oblasti emocí, jejich kvality a vztahu k vyvolávajícím podnětům. Během druhého roku života roste schopnost prožívat různé situace diferencovaněji, ale i diferencovaněji reagovat na emoční projevy jiných lidí“ (Vágnerová, 2012, s. 146). Zároveň popisuje, že každá emoce má specifickou úroveň v konkrétním období psychického vývoje. V batolecím období mají „některé emoce větší význam než jiné právě proto, že jsou ve vztahu k určitým vývojovým procesům.“

Hoskovicová (2016, s. 9) uvádí: „Emoce malých dětí rozhodně nejsou menší než ty naše. Dokonce větší, protože dítě je prožívá naplno, neregulovaně. Dítě je vybaveno mechanismy, které rostoucí osobnost chrání, před tím, aby byla destruována velkou emoci.“

3.4 Kognitivní vývoj dítěte

Kognitivní vývoj u dětí se týká změny a utváření poznávacích funkcí: vnímání, představivost, fantazie, myšlení, řeč, pozornost a paměť. Tyto funkce se projevují a realizují v průběhu celého života (Kohoutek, 2008a, s. 3).

J. Piaget definoval čtyři základní stádia kognitivního vývoje dítěte. Stadium, které se týká dvouletých dětí, se nazývá: Senzomotorické stádium (od narození – do dvou let). V tomto

období dochází k pohybovému i smyslovému vývoji dítěte. Důležitým bodem je uvědomování si stálosti předmětu – dítě ví, že předmět existuje, i přesto, že ho nevidí. Podle Kučery (2013, s. 137) je dítě na konci senzomotorického období a je „schopné přemýšlet, co by se mohlo stát, aniž by stavěl na přímé manipulaci s věcmi.“

Vývoj v batolecím období probíhá u každého dítěte velmi individuálně, různě rychle, v různé intenzitě. „Proto je třeba respektovat, že rozdíly mezi jednotlivými dětmi mohou být v tomto období velmi značné. Vývoj v tomto věku může probíhat nerovnoměrně a skokovitě“ (Kropáčková & Splavcová, 2016b, s. 44).

Vnímání

U dětí v raném věku je vnímání považováno za jeden z nejdůležitějších poznávacích procesů. Dítěti umožňuje přímý kontakt se skutečností. Vnímání je úzce spojeno s vjemy zrakovými (dítě poznává barvy, snaží se je rozlišovat a pojmenovávat) a se sluchovými. Tyto vjemy přispívají k pokrokům ve vývoji řeči (dítě rozlišuje hlásky a snaží se je správně vyslovovat). Děti v batolecím období dokáží rozlišovat barvy na základě podobnosti – červená jako jablíčko, zelená jako tráva.

U dětí v batolecím období má vnímání konkrétní charakter. Kelnarová a Matějková (2010, s. 81) uvádí „Vjemy jsou ještě převážně schematické a obsahově chudé.“ Mezi dětmi jsou velké rozdíly ve vnímání. Hlavním důvodem jsou fyziologické podmínky a rodinná výchova.

Představivost a fantazie

V raném věku si dítě začíná vytvářet první představy, které získává na základě předchozích zkušeností. „Dítě si dokáže představit určitou konkrétní činnost, i když ji v daný okamžik neprovádí, což je znak symbolického nebo předpojmového myšlení“ (Kropáčková & Splavcová, 2016b, s. 50). Obě též zmiňují, že dítě v batolecím období nemá úplně rozvinutou představivost a fantazii, přesto ji dokáže využít v symbolické hře, kdy dítě manipuluje s jiným předmětem než s konkrétním (když si dítě hraje na pískovišti a použije klacík na míchání čaje místo lžičky).

Podle Nádvořnickové (2011, s. 62) se v batolecím období objevuje personifikace: děti dávají neživým věcem lidské vlastnosti (především u oblíbených hraček, které děti krmí nebo je dávají spát). Fantazie u dětí ještě není prováděna kritickým myšlením, takže se jedná o fantazii bohatou a spontánní.

U dětí se můžeme setkat se strachem, který je vyvolán na základě představ. Většinou se jedná o negativní zkušenost dítěte (návštěva lékaře – očkování, setkání s čertem v období adventu). V této době není vhodné děti strašit nebo je dostávat do nejistých situací (Šulová, 2010, s. 79).

Myšlení

U dětí v batolecím věku se první náznaky myšlení projevují tím, že dítě je schopno používat věci účelně (míchání lžící v talíři, navlékání ponožek na nohu). Tyto úkony jsou před osvojením řeči, proto je toto období nazýváno fází předřečového myšlení.

Myšlení se projevuje v následujících úrovních:

1. Názorně-činnostní myšlení

Dítě si vytváří vztahy mezi věcmi a jejich vlastnostmi (manipulace, zkoušení), například dítě neví, jak postavit stavbu z různě velkých kostek, přesto při manipulaci nalezne řešení, ale nedokáže vysvětlit postup.

2. Názorně-obrazné myšlení

Při činnostech dítě dokáže předměty nahradit různými pomůckami, obrázky.

3. Slovně logické myšlení

Dítě si vytváří myšlenkové operace na základě svých představ (při vyprávění příběhu dokáže vymyslet pokračování).

Konkrétní úrovně se vzájemně prolínají a doplňují. Dítě je podle potřeby kombinuje a používá (Nádvorníková, 2011, s. 82).

Řeč

Batolecí období je úzce spojeno s vývojem řeči. Dítě je ke komunikaci motivováno svým blízkým okolím. Ve dvou letech by dítě mělo umět používat 200 až 300 slov, postupně každým dnem se dítě učí využívat další nová slova. Od dvou let dítě mluví samo o sobě ve třetí osobě, tedy nazývá sebe svým jménem. Také dokáže poskládat větu o třech slovech. Po druhém roce můžeme u dítěte zpozorovat velký posun ve vývoji řeči. Často kladená otázka v batolecím období zní: „Co to je?“ (Langmeier & Krejčířová, 2006, s. 75).

V mateřské škole je komunikace nevyhnutelná, jelikož se dítě potřebuje domlouvat v předškolním zařízení nejen s učiteli, ale i s ostatními dětmi. Vzhledem k tomu, že výslovnost u dítěte v raném věku je téměř nedokonalá, je důležité, aby dítě bylo vedeno ke správné výslovnosti tím, že dítě bude mít náležitý mluvní vzor a to jak v rodině, tak i u učitelů.

Dítě ve dvou letech je velmi komunikativní, přičemž si rozvíjí aktivní a pasivní slovní zásobu. V batolecím věku se dítě snadno naučí krátké a jednoduché básničky, písničky, říkanky. „Zvládání řeči je pro dítě doslova objevitelská činnost, protože objevuje kouzlo dorozumění, prosazení, svých přání i příjemnost slovního ocenění“ (Kořátková, 2008, s. 29).

Kropáčková a Splavcová (2016b, s. 49) doporučují, aby blízké osoby na dítě od nejtělejšího věku mluvili, zpívali a četli si s ním. Mezi hlavní hračky pro správný vývoj řeči jsou podle autorek leporela, která dětem poskytují různá uplatnění (prohlížení, vyprávění, naslouchání čtenému slovu).

Pozornost a paměť

V batolecím věku se děti nedokáží soustředit delší dobu. Pozornost udrží jen velmi krátkou chvíli, proto je vhodné činnosti střídat, zharmonizovat řízené a spontánní činnosti. Dětem musí být ponechán dostatek volného prostoru pro volné hry a pohybové činnosti (MŠMT, 2017, s. 15). Dvouleté děti si dokáží zapamatovat krátkou básničku, písničku. Oblíbenou se stává ta, která je doprovázena jednoduchými pohyby (tleskáním, dupáním).

V raném věku si děti uchovávají své zážitky několik týdnů, maximálně měsíců. Proto je vhodné, aby se činnosti často opakovaly, tím si dítě rozvíjí paměť. Dvouleté dítě si rychle dokáže zapamatovat to, co zaujme jeho pozornost. I přesto, že dítě mladší tří let si není schopno zapamatovat své vzpomínky, mnohdy si dlouhodobě pamatuje, jak příjemné, tak i nepříjemné zážitky (Kelnarová & Matějková, 2010, s. 82).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU

Tato kapitola uvádí informace, které se pojí s výzkumnou částí mé bakalářské práce. Zabývala jsem se zkušenostmi učitelek s dvouletými dětmi v prostředí mateřských škol. Aktivními účastnicemi mého výzkumu byly participantky působící jako učitelky mateřských škol ve třídě s dvouletými dětmi.

4.1 Metodologie výzkumu

Vzhledem k charakteru problematiky mé bakalářské jsem zvolila kvalitativní výzkum.

Hlavním cílem mé bakalářské práce je zjistit, jak učitelky popisují své zkušenosti s adaptací dvouletých dětí na prostředí mateřských škol. Stanovila jsem si i několik vedlejších výzkumných cílů:

- Zjistit, jak učitelky vnímají potenciality dvouletých dětí pro adaptaci na prostředí mateřské školy.
- Popsat, jak učitelky popisují své zkušenosti se vzděláváním dvouletých dětí v prostředí mateřských škol.
- Zjistit, jak učitelky vnímají poskytování předškolního vzdělávání dětem od dvou let.

Hlavní výzkumná otázka zní: Jaké zkušenosti mají učitelky s adaptací dvouletých dětí na prostředí mateřských škol?

Dílní výzkumné otázky jsem si stanovila následovně:

- Jak učitelky vnímají potenciality dvouletých dětí pro adaptaci na prostředí mateřských škol?
- Jaké zkušenosti mají učitelky se vzděláváním dvouletých dětí v mateřských školách?
- Jak učitelky poskytují předškolní vzdělávání dvouletých dětí?

K získání dat jsem zvolila polostrukturovaný rozhovor na základě předem připravených pěti otázek:

1. Jaký máte názor na zařazení dvouletých dětí do mateřských škol?
2. Jaké výhody/nevýhody podle Vás přináší zařazení dvouletého dítěte do mateřské školy?

3. Popište mi, jak se pracuje s dvouletými dětmi v mateřské škole?
4. Jaký proces socializace probíhá u dvouletých dětí v prostředí mateřských škol?
5. Čím Vás naplňuje práce s dvouletými dětmi?

4.2 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor tvoří celkem osm participantek působících jako učitelky v mateřských školách ve třídě s dvouletými dětmi. Participantky jsem vybírala záměrně tak, aby byla jejich věková kategorie různorodá, taktéž i jejich délka praxe. Pro snadnější přehled participantek poskytnu krátkou charakteristiku učitelek.

Učitelka Michaela

Věk: 23 let, doba praxe: 3 roky, 3 roky zkušeností se vzděláváním dvouletých dětí.

Učitelka Eliška

Věk: 28 let, doba praxe: 5 let, 5 let zkušeností se vzděláváním dvouletých dětí.

Učitelka Barbora

Věk: 31 let, doba praxe: 11 let, 4 roky zkušeností se vzděláváním dvouletých dětí.

Učitelka Pavlína

Věk: 42 let, doba praxe: 20 let, 4 roky zkušeností se vzděláváním dvouletých dětí.

Učitelka Marie

Věk: 53 let, doba praxe: 35 let, 6 let zkušeností se vzděláváním dvouletých dětí.

Učitelka Simona

Věk: 22 let, doba praxe: 2 roky, 2 roky zkušeností se vzděláváním dvouletých dětí.

Učitelka Lucie

Věk: 40 let, doba praxe: 15 let, 4 roky zkušeností se vzděláváním dvouletých dětí.

Učitelka Vladislava

Věk: 35 let, doba praxe: 12 let, 5 let zkušeností se vzděláváním dvouletých dětí.

4.3 Průběh výzkumu

S participantkami jsem vedla polostrukturovaný rozhovor. Rozhovory se všemi učitelkami probíhaly v průběhu období od prosince 2020 do ledna 2021. První oslovení participantek proběhlo formou osobního setkání nebo telefonicky. Čas a místo setkání jsem přizpůsobila jejich požadavkům. Pět participantkám vyhovovalo setkání v zařízení jejich mateřských škol, dvěma domácí prostředí a jedna z učitelek se chtěla spojit prostřednictvím Skypu. Při schůzce jsem participantky seznámila s veškerými informacemi týkajícími se výzkumu. Zároveň jsem zmínila, že rozhovor poslouží pouze k účelu této práce. Před samotným rozhovorem byl participantkám předložen informovaný souhlas, který potvrzoval anonymitu učitele, dobrovolnost účastníka ve výzkumu. S jednou učitelkou byla komunikace vedena písemnou formou zasláním dopisu.

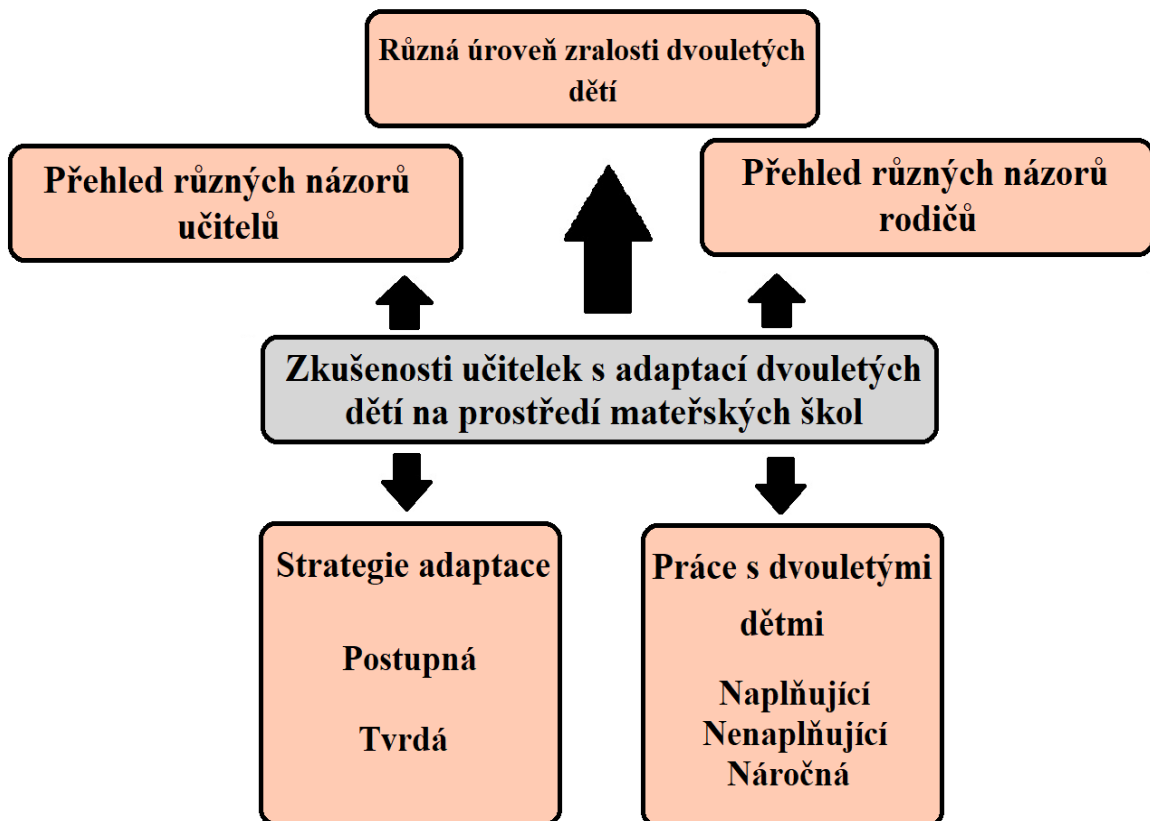
Cílem setkání s participantkami bylo zaznamenat výpovědi učitelek na konkrétní otázky. Jak uvádí Reichel (2009, s. 11), je důležité, aby byly zodpovězeny všechny otázky, ale také, aby se tazatel ptal na doplňující otázky. Každý rozhovor probíhal jiným způsobem, proto struktura otázek měla u každého interview jinou posloupnost. Úskalím bylo, že některé participantky odpověděly na otázku velmi stroze, proto jsem je poprosila o podrobnější vysvětlení, popřípadě jsem položila jinou otázku.

Po ukončení rozhovorů následoval jejich přepis neboli vytvoření transkriptu. Písemný přepis probíhal ihned po setkání s participantkou, dokud jsem měla průběh rozhovoru v paměti. Součástí těchto rozhovorů byl zápis poznámek, které vyjadřovaly emoce, jak ze strany učitelky, tak i z mé.

V únoru a březnu roku 2021 jsem rozhovory analyzovala prostřednictvím otevřeného kódování a vytvořila seznam kategorií a subkategorií, který jsem následně interpretovala.

5 VÝSLEDKY A INTERPRATACE DAT

V této kapitole se budu zabývat vyhodnocením dat, které jsem získala z polostrukturovaných rozhovorů s učitelkami mateřských škol. Data jsem analyzovala prostřednictvím techniky otevřeného kódování. Přepsaný rozhovor neboli transkript jsem rozdělila na jednotky (věta, odstavec), poté jsem text kódovala tak, že jsem přiřazovala kódy. Jak uvádí Švaříček, Šedřová a kol. (2014, s. 212), „kód je slovo nebo krátká fráze, která nějakým způsobem vystihuje určitý typ a odlišuje jej od ostatních“. Kódy jsem pak přiřadila k různým kategoriím podle podobnosti. Celkem vzniklo pět hlavních kategorií a několik subkategorií, které uvádím na obrázku č. 3.

Obr. 3. Zkušenosti učitelek s adaptací dvouletých dětí na prostředí mateřských škol, kategorie a subkategorie

5.1 Různá úroveň zralosti dvouletých dětí

Už podle nadpisu je patrné, že se jedná o individualitu dítěte. Každé dítě je jiné a na to poukazuje i Matějček (2005, s.136). V první kategorii je obsaženo několik kódů, které se pojí s individualitou dítěte. Každá učitelka vypověděla na toto téma odlišně. Proto stojí za to některé jejich názory zmínit.

Každé dítě je velmi individuální. Právě na to poukazuje učitelka Eliška, Marie a Simona. *„Každé dítě, které jsem ve školce měla, bylo velmi individuální a odlišné“* (Eliška). *„Některé děti jsou od narození bojácnější a raději se vyhýbají novým a neznámým věcem, lidem nebo prostředí. Jiné děti, ani po špatných zkušenostech neztrácejí odvahy“* (Marie). *„Některé dvouleté děti to zvládají skvěle a bez problému, ale existují i děti, které absolutně nespolupracují, proto si k nim musím najít nějakou cestu a individuálně s ním pracovat“* (Simona).

Mateřská škola je první výchovně-vzdělávací institucí, kterou dítě navštěvuje. Na nástup do vzdělávacího zařízení musí být děti dostatečně zralé, což také dokládá výpověď učitelky Barbory. *„Veškeré oblasti by dítě mělo zvládat natolik, aby bylo schopné normálně fungovat v mateřské škole a to především ve třídě vrstevníků.“* Ke stejné odpovědi se přiklání i učitelka Lucie: *„Pokud mají být dvouleté děti zařazeny do mateřských školek, měly by být dostatečně vyzrálé a splňovat dané požadavky.“* Avšak učitelka Vladislava dodává: *„Je však velmi těžké odhadnout, zda je dítě zralé či ne pro nástup do školky.“*

Kromě názorů potvrzujících zralost dvouletých dětí existuje i řada odlišných názorů. Některé participantky vyjádřily pochybnosti o tom, že by byly dvouleté dítě dostatečně zralé pro vstup do předškolního vzdělávání. *„Myslím si, že ve dvou letech ještě dítě není dostatečně emočně, fyzicky, ale ani psychicky připravené na pobyt v cizím prostředí bez rodičů, ano myslím tím konkrétně mateřskou školu“* (Eliška). Se stejným názorem vypovídá učitelka Vladislava: *„Z mé zkušenosti jsem se setkala z větší části, kdy nebyly děti velmi zralé. Často se to projevovalo tím, že dítě nedokáže udržet svou potřebu.“* a učitelka Barbora: *„Můj názor je takový, že většina dvouletých dětí není zralá navštěvovat školku, stejně tak jako všichni tříletí nemusí být zralí. Většinou se o sebe ještě ani nezvládnou postarat a mnohdy příliš nemluví, není vždy lehké poznat, co potřebuje nebo proč pláče a může tak velmi strádat.“* Podle učitelky Lucie mají dvouleté děti nejdříve dozrát, až poté mohou nastoupit do mateřské školy. *„Podle mě jsou děti nezralé pro vstup do mateřské školy, proto by měly*

nejprve dozrát do věku, kdy budou připravené pro zařazení do mateřské školy. Což je okolo toho třetího roku dítěte“

Učitelka Marie vnímá, že v současné době je rozvoj v oblasti samostatnosti u dětí poněkud jiný než v minulosti. *„Pozoruji, že dnešní děti jsou méně samostatné než v době, kdy jsem začínala jako učitelka ve školce. Dnešní děti jsou zvyklé, že rodiče, především maminka za ně všechno udělá nebo udělají. To velice vnímám, když si rodiče přijdou pro dítě a z větší části ho na šatně obléknou právě oni. Rodiče spěchají, jsou netrpěliví a málo vedou děti k samostatnosti. Přebírají tak za děti všechnu zodpovědnost. Děti se potom neumí oblékat, jíst ani domluvit.“*

Právě nesamostatnost dětí je nevýhodou při zařazení do předškolního vzdělávání, nejen pro děti, ale i pro učitele. *„Nevýhoda by mohla být pro paní učitelku, která musí věnovat větší časové rozmezí pro děti, které nezvládají sebeobsluhu a kvůli tomu logicky ztratí hodně času, ještě když má těch dvouletáků ve třídě hodně a věřte, že ti vás v ten moment hodně potřebují“* (Eliška).

5.2 Přehled různých názorů učitelů

Existuje mnoho názorů učitelů týkajících se zařazení dětí mladších tří let do mateřských škol. Některé participantky jsou toho názoru, že přijímání dvouletých dětí do předškolního vzdělávání je správné za účelem pomoci rodičům, především matkám, které se vracejí zpět do zaměstnání. *„Ano, souhlasím pro zařazení dětí mladších tří let do mateřských škol. Ještě, když se jedná o rodiče, kteří se potřebují vrátit zpět do zaměstnání a nemůžou zůstat doma nebo nemají možnost, aby se někdo o dítě postaral, proto dávají své dítě do předškolního zařízení, tak proč by ne? Vždyť i ty dvouleté děti jsou skoro stejné, jak ty tříleté nebo čtyřleté“* (Michaela). Stejného názoru je i učitelka Simona, která uvádí: *„Souhlasím se zařazením dvouletých dětí do školky, ale jen pro matky v tísní, samoživitelky a podobně.“* Dále se k tomuto podobně vyjádřila i učitelka Vladislava, která ale upozornila na to, že především matky na mateřské dovolené využívají zařazení svého dvouletého dítěte do mateřské školy. *„Pokud jde o matky, které nemají žádné hlídání a potřebují nutně do práce, tak pro toto mám jakoby nějaké pochopení. Ale většinou se jedná o matky, které jsou na mateřské dovolené a dávají dvouleté dítě do mateřské školy, jen proto, že se jejich dítě už doma nudí, nebo ať už je co nejdříve v kolektivu dětí. Tak s tímto vůbec nesouhlasím, nelíbí se mi takový přístup od rodičů“*

Jak už jsem dříve zmínila, tato problematika přináší i několik negativních názorů ze strany učitelů. Se stejnými názory na zařazení dvouletých dětí do předškolního zařízení se velmi ztotožňuje učitelka Lucie, Marie a Vladislava. „*K plošnému přijímání dvouletých dětí do mateřské školy rozhodně nakloněna nejsem*“ (Marie). „*Osobně jsem toho názoru, aby děti navštěvovaly mateřskou školu od tří let, určitě ne dříve*“ (Lucie). „*Abych pravdu řekla, tak já patřím do té skupiny lidí, kteří jsou proti tomu, aby dvouleté děti chodily do mateřské školy*“ (Vladislava).

Některé učitelky vnímají dvouleté děti tzv. jako mimina, která by měla v tomhle věku zůstat doma u své matky. „*Děti v tomhle věku ještě potřebují mít u sebe mámu, a tak nějak poznávají ještě samy sebe*“ (Lucie). „*Dvouleté dítě, si myslím, patří domů k mamince*“ (Pavčina). „*Dítě dvouleté patří k mamince*“ (Marie).

Dále učitelky zmínily, že jsou to jen jejich osobní názory a důležité rozhodnutí je na rodičích dítěte a vedení mateřských škol. „*Přijímání dvouletých dětí samozřejmě nechávám především na rozhodnutí rodičů a vedení mateřské školy*“ (Eliška). Ke stejnému názoru se přiklání i učitelka Barbora, která uvádí: „*Je však na zvážení každého rodiče, zda své dvouleté dítě do školky zapíše nebo ne.*“ Podle učitelky Pavčiny je to každého věc: „*Jako učitelka respektuji rozhodnutí každého rodiče a ze všech sil se snažím, aby dítě bylo ve školce spokojené, nebo aby aspoň co nejméně strádalo.*“

Rámcový vzdělávací program (RVP PV) uvádí, že pokud se v mateřské škole vzdělávají děti mladších tří let, je nutné, aby se jim přizpůsobily podmínky. Na to ovšem poukazují učitelky: „*Zároveň si myslím, že školky nemají dostatek personálu, který by měl nějaké to vzdělání pro práci s dvouletými dětmi*“ (Barbora). „*Celkovou nevýhodou mateřských škol v současné době je, že jakoby školky nejsou dostatečně vybavené pro tak malé děti a z finančních důvodů jim nedokážou vytvořit dostatečné zázemí*“ (Lucie).

5.3 Přehled různých názorů rodičů

Vzdělávání dvouletých dětí v předškolním zařízení se týká i rodičů, kteří se mohou k této problematice vyjádřit. Některé participantky se k problematice zařazení dvouletých dětí vyjádřily z různých pohledů, například jako učitelky mateřských škol (jejich odpovědi jsou výše uvedené), ale také i z pohledů rodičů. Svými názory na toto téma se učitelka Vladislava a Pavčina velmi ztotožňují. „*Já osobně jsem své děti dávala do mateřské školy až ve třech letech a dokonce jsem uvažovala až od čtyř let, ale nakonec tomu sešlo. Takže kdybych měla*

možnost zařazení svých dětí už od dvou, určitě bych toho nevyužila a to ani v současnosti. Bych se bála jako matka zařadit své dítě už ve dvou letech. Abych zbytečně v něm nevyvolala nějaký vzdor“ (Vladislava). „Jako matka čtyř dětí vám mohu říct, že bych své dítě do školky ve dvou letech nedala“ (Pavčina). Bezdětná učitelka Barbora se svými zkušenostmi má podobný názor jako předchozí participantky. „Momentálně nemám žádné děti, ale díky tomu, že jsem učitelka ve třídě u takto malých dětí, tak už teď vím, že své děti dám do školky nejdříve ve třech letech.“

5.4 Strategie adaptace

Pojem adaptace můžeme chápat jako přizpůsobování se něčemu novému, například prostředí (Kropáčková & Splavcová, 2016b, s. 84). Proces adaptace se objevuje především na začátku školního roku. Některé participantky uvádí několik doporučení pro lepší průběh adaptace. Tato kategorie je složená ze subkategorií: **postupná** a **tvrdá**.

Mezi doporučení, která učitelky často zmínily v interview, bylo seznámení dítěte s prostředím mateřské školy „Pro lepší adaptaci dětí v mateřské škole je velmi důležité, aby ji celkově znaly. Aby věděly, kde najdou hračky, kde je umývárna se záchodem, kam se chodí, když se jde spát, kde se nachází jídelna, když jdeme na oběd“ (Vladislava). S podobnou odpovědí se vyjádřila i učitelka Pavčina: „Tak, aby se dítě dobře socializovalo, je fajn, když zná taky prostředí mateřské školy. Myslím jako předtím, než do ní začne chodit. Takže bych nejprve dítěti ukázala, kde najde ten svůj hrníček, kde bude spinkat, kde jsou záchody, kde má skříňku, kartáček, papučky a tak dále. Tak aby se seznámilo s prostředím, nejlépe, aby tam s ním ze začátku byla i maminka a tak nějak postupně, aby maminky ubývalo.“ Naopak učitelka Marie zase doporučuje tzv. předadaptační programy, díky kterým se dítě lépe seznámí s prostředím mateřské školy. „Dvouleté děti by měly mít dvouměsíční zkušební dobu. Pokud se za tu danou dobu neadaptovaly (stálý pláč, pomočování či jiný problém) měla by se docházka ukončit nebo posunout.“

Jedna participantka doporučuje pro lepší průběh adaptace na začátku školního roku tzv. adaptace po etapách. To ve své výpovědi uvádí učitelka Pavčina: „ale spíš jako takovou ořukávačku. Jednou týdně do oběda, pak postupně přidávat – začít pomalu i s obědem a tak.“ Pro lepší pochopení uvedla i příklad: „Nejprve dítě začínalo jen na hodinu, dvě s maminkou, pak maminka řekla dítěti, že jde třeba nakoupit a jak pojedou z obchodu, že

se pro něj před obědem zastaví, pak se postupně dítě začalo i stravovat s ostatními a tak. Zkrátka pozvolně, nenásilně, postupně.“

Další nejčastější výhodou pro lepší průběh adaptace v předškolním vzdělávání v interview učitelky uvádí právě spolupráci mezi rodinou a mateřskou školou. „*Velkou výhodou k lepší adaptaci je úzká spolupráce s rodiči. Kterí nás mohou informovat o jejich oblíbené hračce (kterou si mohou donést z domu) nebo oblíbené jídlo dítěte*“ (Marie). Spolupráci s rodinou zmínila i učitelka Pavlína: „*Jsme přece lidi a je možné se domluvit tak, jak to vyhovuje nám, rodičům a hlavně dítěti.*“

Adaptace na nové prostředí je u každého dítěte velmi individuální. **Tvrdou** adaptaci u dítěte při nástupu do předškolního vzdělávání může každý vnímat jinak. Participantky vidí právě nepřiměřenou adaptaci v tom, že je dítě do mateřské školy tzv. vhozeno. „*Někdo by vám řekl, že než takhle, to raději natvrdo dát dítě šup rup hned – prostě léčba šokem – však ono si zvykne že*“ (Pavlína). Stejnou výpověď uvádí učitelka Vladislava: „*rodiče své dítě dají hned první den do školky od šesti rána do čtyř odpoledne.*“ i Barbora: „*Nechávají tady své dítě vlastně celé dopoledne, dokonce některé děti už spí hned první týden po nástupu do školky. Což jim velice nepomáhá k lepší adaptaci.*“

Participantka Pavlína uvádí tvrdou adaptaci z důvodu, že jsou dítěti poskytovány nepravdivé informace o mateřské škole ještě před jejím nástupem. „*Najednou to, co mu maminka, nebo prostě ostatní říkali – že ve školce je to fajn, že je tam spousta hraček, kamarádů a nevím čeho ještě...tak najednou přijde realita a pláč a panická schýza ze školky.*“

Separanční úzkost se objevuje v období při nástupu dítěte do mateřské školy. Dvouleté dítě je velmi závislé na své matce, nebo jiné dospělé osobě. Špatné odloučení od matky popisují učitelky jako nevýhodu pro dobrý průběh adaptace. „*Dvouleté děti ve většině případech nejsou psychicky připravené se odloučit od rodičů*“ (Lucie). „*Děti mají problém s odloučením od matky a jsou plačtivé, smutné a vzdorovité než starší děti*“ (Michaela). Právě kvůli těmto důvodům nakonec rodiče stáhnou své dítě z předškolního zařízení. „*Nakonec dojdeme k závěru, že si rodiče nechají děti doma do dovršení 3 roku a poté nastoupí do školky*“ (Lucie). „*Ale musím říct, že většina maminek – teda pokud jde o maminky, které jsou doma a nepracují, pak ty děti stejně stáhnou a dají je do školky později*“ (Pavlína).

5.5 Práce s dvouletými dětmi

Práce s dětmi patří mezi každodenní činnost v mateřské škole. Práci s dvouletými dětmi může každý vnímat trochu jinak, někoho to s touto věkovou kategorií baví, někomu vyhovuje zase něco jiného. Tato kategorie obsahuje několik subkategorií, mezi které patří: naplňující, nenaplňující a náročná práce s dvouletými dětmi v mateřské škole.

Pozitivní a zároveň **naplňující práci** s dvouletými dětmi uvedla učitelka Simona a Michaela. Ve svých výpovědích popsaly i důvody, proč je práce naplňuje právě s těmi nejmenšími. „*Abych pravdu řekla, tak práce s malými dětmi mě naplňuje asi nejvíce, nejspíš s těmi dvouletými jsem nejspokojenější. To je pro mě úžasný pocit, když dítě dojde a řekne vám mám tě rád/a a obejmě vás. Starší děti už takový “mazlíci“ nejsou. A to je možná to, co mě nejvíce nabíjí u těch nejmenších. I když ta práce může být pro někoho náročná, tímto gestem si to děti musí vyžehlit*“ (Simona). „*S dvouletými dětmi mám tříleté zkušenosti i přesto jsou mé názory na dvouleté děti velmi pozitivní. Velmi mě naplňuje ten jejich dětský svět, jakou mají radost při jakékoliv činnosti. Velmi mě naplňuje, když za mnou děti přijdou, začnou mě hladit, a vyprávět mi, jak mě mají rády*“ (Michaela). Participantku Elišku a Marii společně naplňuje to, že částečně díky jejich pomoci dítě udělalo velký krok za krátkou dobu. „*Mám velmi dobrý pocit, když dokážu děti naučit něčemu novému. A na konci roku mohu zpozorovat ty velké pokroky, který udělaly během jednoho roku. A částečně i díky mě*“ (Eliška). „*Při ohlédnutí zpět, vidím ty velké pokroky dětí, které udělaly od začátku školního roku a přináší mi to radost a uspokojení*“ (Marie).

Nenaplňující práci s dvouletými dětmi v prostředí mateřských škol vyjádřily pouze dvě participantky, avšak nevedly žádný důvod. „*Ale čím by mě úplně naplňovala to asi říci nemůžu, vážně nevím*“ (Vladislava). „*Každá práce se něčím liší a pro každého je tahle práce jiná, někoho to naplňuje, někoho ne. Ale mě osobně tahle s těmito dětmi mi vůbec ale vůbec nevyhovuje*“ (Lucie).

K této subkategorii se vyjádřily téměř všechny participantky, avšak každá uvedla několik příkladů, které bych chtěla zmínit. Některé participantky uvedly **náročnost** při práci právě z důvodu vícenásobných rolí u dvouletých dětí. „*U dvouletáků jste i maminka, utěšitelka, hrací kamarád, utírač zadečku, soplíku, krmič, uklízečka, oblikačka*“ (Pavčina). „*Pro mě osobně je velmi náročné období na začátku školního roku, kdy se stávám pro nové dvouleté*

děti spíše takovou „matkou“, kterou musím z větší části nahradit a poskytnout dětem jejich potřeby. (Vladislava).

Další výpovědi učitelek směřovaly k náročnosti práce v homogenní třídě dvouletých dětí. Učitelka Eliška uvádí: *„Myslím si, že těžší to mají právě ty učitelky, které mají pod sebou dvouleté děti. Nejen, že je musí zaujmout různými aktivitami nebo činnostmi, ale zároveň je zabavit na nějakou, i když jen na malou chvíli, aby si nevzpomnělo na maminku.“* Další důvod uvedla i učitelka Lucie: *„Tyhle malé děti taktéž potřebují neustálou pozornost dospělého člověka, a to bohužel učitelka nemůže splnit, když má ve třídě spoustu dalších malých dětí a je na to sama.“* Učitelky, které pracují v homogenní třídě, se někdy cítí vyčerpaně. Se svými výpověďmi se velmi ztotožňují učitelka Eliška, která zmínila: *„Takže jsem se vždy cítila, jak bych to řekla, (přemýšlí) vyčerpaně? Neschopně?“* a Pavlína: *„Jsou dny, kdy máte v hlavě tolik nápadů a v poledne zjistíte, že jste úplně vyšřavená, že jste v podstatě nic neudělala krom toho, že jste uklidňovala Pepíčka, který se nemohl odloučit od maminky, že jste třikrát přeslíkala Sárinku, která se pokaždé počůrala, padesátkrát jste utírala soplík, desetkrát utírala vylitý čaj, jednou pokakané punčochy, zavazovala dvacetkrát šněrovacích bot, oblíkala deset kalhot a pět triček.“*

Když jsem poprosila participantky, aby mi popsaly, jaká je práce s dvouletými dětmi, u některých učitelek byla odpověď podobná. *„Je to někdy velmi náročné, jak psychicky, tak i fyzicky“* (Eliška). *„Bohužel mi práce s dvouletými dětmi přijde velmi náročná“* (Lucie). *„Celková práce s nimi je velmi náročná a ještě více, když se jedná o třídu, ve které se objevují věkově smíšené děti, takzvaně třída heterogenní“* (Vladislava).

Učitelky pracující v heterogenní třídě uvedly i konkrétní příklady, proč je pro ně práce v této třídě náročná. *„Snažím se vymýšlet různé aktivity pro každou věkovou kategorii, ale někdy zapojím činnosti pro všechny děti a právě tam zjišťuji, že ty starší děti to absolutně nebaví“* (Eliška). *„Pokud máte smíšenou třídu, kde jsou dvouletáčky, tak pečovat o ně a ještě uspokojit edukační potřeby všech věkových kategorií ve třídě, tak vám narovinu řeknu, že je to někdy takzvaně o hubu – omlouvám se za ten výraz“* (Pavlína). *„Někdy je pro mě velmi náročné, abych se starala o dvouleté děti a zároveň nějak vzdělávala a připravovala předškolní děti na nástup do základní školy.“* (Vladislava), která následně uvádí: *„Abych pravdu řekla, tak největší stěženi bývá v právě v komunitním kruhu, kdy chci s dětmi vést rozhovor na nějaké téma, tak aby jim byl blízký, ale zároveň musím mluvit tak, aby tomu rozuměly i ti mladší.“*

Posledními důvody, které dvě učitelky uvedly, byla náročnost pro učitele nově příchozích dětí, o kterých měli učitelé nepravdivé informace od rodičů. Jako první uvedla příklad Marie: *„Jedna maminka ve zprávě psala, jak je její syn velmi šikovný, později se ukázalo, že ještě neumí pít z hrnečku, protože je zvyklý na flašku s cumlem. Druhá maminka též pochválila svého syna, tam se nám zas objevil opožděný vývoj řeči, který je spojen se špatnou hrubou motorikou, chlapec neumí vůbec chodit, často se vozí v kočáře nebo v jízdním autě. Je toho ještě spousta, ale než bych vám to vše řekla, tak je snad večer.“* Stejně vypověděla i učitelka Vladislava: *„Často se setkávám, kdy rodiče své děti chválí a říkají o nich bůhví co, ale nakonec je pravda úplně jiná. Jakoby rodiče popisovali úplně jiné dítě, než je to jejich vlastní.“*

DISKUZE

Předmětem bakalářské práce jsou participantky, které pracují jako učitelky mateřských škol s dvouletými dětmi. Z analýzy dat vyplynulo celkem pět kategorií a několik subkategorií (viz obrázek 3).

První kategorie má název **Různá úroveň zralosti dvouletých dětí** a obsahuje několik kódů, které se spojují s individualitou dítěte. Všechny učitelky zmínily, že každé dítě je velmi individuální, a proto by se mělo tak k dítěti přistupovat. Některé participantky uvedly, že by mělo být dvouleté dítě dostatečně zralé pro vstup do mateřské školy. Avšak všechny participantky se shodly na tom, že dítě ve dvou letech není dostatečně zralé pro vstup do mateřské školy. Dále také uvádí, že se v současné době setkávají velmi často s nesamostatností dítěte. Důvodem tohoto problému je podle participantek nezodpovědnost některých rodičů, kteří dělají vše za své dítě, zejména v oblasti sebeobsluhy, zejména v šatně dětí v mateřské škole. Právě nesamostatnost u dětí v mateřské škole je náročná nejen pro dítě, ale i pro učitelky. Participantky uvádí nesamostatnost dítěte jako nevýhodu zejména pro učitelky, které jsou kvůli tomu časově zaneprázdněné a nevěnují se tak ostatní dětem, které potřebují přítomnost učitele.

Druhá kategorie s názvem **Přehled různých názorů učitelů** je zaměřena na názory učitelů mateřských škol, kterých se týká vzdělávání dvouletých dětí v předškolním zařízení. V rozhovoru s učitelkami zazněly různé názory učitelek na toto téma. Některé participantky souhlasí se zařazením dětí mladších tří let do mateřské školy, avšak jen z důvodu pomoci rodinám, a to především matkám, které se vracejí zpět do zaměstnání nebo jsou samoživitelky či matky v tísní. Většina učitelek vyjádřila svůj nesouhlas se zařazením dvouletých dětí do předškolního vzdělávání. Důvodem je už výše uvedená nedostatečná zralost dětí pro nástup do mateřské školy nebo názory, že dvouleté děti jsou ještě tzv. mimina, která patří domů ke své matce. Avšak každá učitelka zmínila, že i přes své osobní názory respektují jakékoliv rozhodnutí rodičů dítěte nebo ředitele mateřské školy a snaží se, aby se dítě cítilo spokojeně a bezpečně v předškolním zařízení.

Další kategorie, která nese název **Přehled různých názorů rodičů** je podobná jako předchozí kategorie, avšak k problematice se zařazením dvouletých dětí do předškolního vzdělávání se vyjádřily participantky ze své funkce rodiče. Některé učitelky uvedly věk vlastního dítěte, když nastupovalo do mateřské školy a rozhodně by to nezměnily ani

v současné době s možností vzdělávání od dvou let. Jedna bezdětná participantka zmínila, že díky své profesi a zkušenosti s dětmi mladších tří let má jiný pohled na zařazení dvouletého dítěte než dříve. Pozoruje totiž, jak dvouleté děti hůře prožívají období na začátku školního roku, a proto prohlásila, že své dítě zařadí do mateřské školy až ve třech letech ne-li později.

Čtvrtá kategorie pod názvem **Strategie adaptace** obsahuje dvě subkategorie: postupná a tvrdá. **Postupná** subkategorie obsahuje několik kódu, které učitelky uvedly jako doporučení pro lepší průběh adaptace dítěte. Od participantek nejčastěji zaznělo na téma seznámení dítěte s prostředím a režimem mateřské školy doporučení předadaptačního programu, který probíhá v jejich mateřských školách před začátkem školního. Jedna participantka doporučila tzv. adaptaci po etapách neboli postupně a nenásilně. Dále učitelky uvedly několik příkladů, které se podílí na lepší průběh adaptace dítěte, mezi které patří spolupráce mateřské školy a rodičů dítěte, vrstevnická skupina nebo starší sourozenec v prostředí mateřské školy, nejlépe ve třídě, do které má nové dítě nastoupit. Subkategorie s názvem **Tvrdá** je složena z kódů, které učitelky uvedly jako nepřiměřená adaptace pro dvouleté děti. Všechny učitelky se shodly na tom, že za špatným průběhem adaptace stojí špatné odloučení dítěte od rodičů. Některé participantky uvedly, že není vhodné tzv. „vhození dítě do mateřské školy“. Dalším důvodem špatného průběhu adaptace jsou nepravdivé informace o mateřské škole, které dítěti poskytují rodiče, což může způsobit u dítěte velký šok. Z výpovědí participantek vyplývá, že kvůli těmto problémům nakonec rodiče své dítě z mateřské školy stáhnou a zařadí ho do kolektivu až dovršením tří let.

Poslední kategorie s názvem **Práce s dvouletými dětmi** obsahuje tři subkategorie: naplňující, nenaplňující a náročná práce s dětmi mladších tří let v prostředí mateřských škol. Několik participantek uvedlo, že je pro ně práce s dvouletými **naplňující**. Nejvýraznějším důvodem, proč učitelky práce natolik baví, je upřímná láska dítěte k učitelce. Některé participantky naplňuje práce s dvouletými dětmi proto, že vidí, jaké pokroky dítě udělalo za krátký časový úsek. Dvě participantky se vyjádřily, že práce s dvouletými dětmi je **nenaplňující** a ani jim nevyhovuje, avšak neuvedly žádné důvody. K tématu náročnosti práce s dvouletými dětmi se vyjádřily všechny učitelky, někdy se ztotožňovaly s jinými výpovědi participantek, jindy uvedly jiné důvody. Pro některé učitelky je práce s dvouletými dětmi **náročná** z důvodu vícenásobných rolí u dětí mladších tří let. Náročnost s dvouletými dětmi uvádí učitelky pracující v homogenní třídě, ve které se cítí velmi vyčerpané. Stejného názoru jsou i učitelky, které působí v heterogenní

třídě, kdy uvádí náročnost při vzdělávání starších dětí a zároveň při péči o mladší děti. Dále bych zmínila nevýhodu pro učitele mateřských škol, které participantky uvedly ve svých výpovědích a tím byly nepravdivé informace o schopnostech, dovednostech nebo o zralosti dítěte ze strany rodičů, což učitelé považují za úskalí při práci s nově příchozími dvouletými dětmi.

ZÁVĚR

Hlavním cílem mé bakalářské práce bylo zjistit, jaké zkušenosti mají učitelky mateřských škol s dvouletými dětmi, což se pomocí výzkumného šetření podařilo. Bylo vybráno osm participantek působících jako učitelky mateřských škol, které pracující s dětmi mladších tří let. Data byla získána prostřednictvím polostrukturovaného rozhovoru. Spojením získaných dat se podařilo vytvořit souhrnný pohled na problematiku se zařazením dvouletých dětí do předškolního vzdělávání. Díky výzkumu, vyprávění a zkušenostem samotných učitelek jsem mohla hlouběji nahlédnout do oblasti vzdělávání dětí mladších tří let v prostředí mateřských škol a zjistit, jaké výhody a nevýhody přináší. Výpovědi participantek se většinou shodovaly, ale v některých případech se i odlišovaly.

Z celé bakalářské práce je zřejmé, že období nástupu do mateřské školy je velmi náročné, nejen pro děti, učitele, ale i pro rodiče. Některé participantky zmínily ve svých výpovědích několik doporučení pro lepší průběh adaptace dítěte v prostředí mateřských škol. Zjištěná data mohou pomoci učitelům mateřských škol, především začínajícím učitelům, kteří nemají doposud žádné zkušenosti s dvouletými dětmi v praxi.

Výsledky výzkumu ukázaly, že pět participantek nesouhlasí se zařazením dvouletých dětí do prostředí mateřských škol, jelikož pocítují, že dvouleté děti nejsou dostatečně zralé pro vstup do předškolního vzdělávání. Dále také uvádí, že je v mateřských školách nedostatek dalších pečujících osob pro děti v raném věku, proto tuto práci s dětmi označují jako náročnou. Tři participantky souhlasí se vzděláváním dvouletých dětí v mateřských školách, avšak jen za účelem poskytnutí pomoci matkám, které se vrací zpět do zaměstnání nebo jsou samoživitelky.

Z mé bakalářské práce vyplývá několik dalších otázek, které by bylo vhodné hlouběji prozkoumat. Například výzkum o specifikách dvouletých dětí, který by prohloubil znalosti o dvouletých dětech v prostředí mateřských škol. Učitelům pracujícím s dvouletými dětmi bych doporučila účast na seminářích týkající se vzděláváním dvouletých dětí v předškolním zařízení. Díky nim by učitelé mateřských škol získali podrobnější a aktuální informace pro realizaci vzdělávání dvouletých dětí. Další navazující výzkum by se zabýval otázkou, zda je dostatečně zajištěny personální a pedagogické podmínky v mateřských školách.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] Blatný, M. (2017). *Psychologie celoživotního vývoje*. Praha: Karolinum.
- [2] Dvořáková, H. (2011). *Pohybové činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe.
- [3] Gavora, P., Wiegerová, A., & Navrátilová, H. (2017). *Předškolní vzdělávání od dvou let: důvody rodičů a přesvědčení učitelů (rukopis)*. Zlín: FHS UTB.
- [4] Hašková, H., Mudrák, J., & Saxonberg, S. (2012). *Péče o nejmenší: boření mýtů*. Praha: SLON.
- [5] Hoskocová, S., & Petřů-Kicková, P. (2013). Adaptace na mateřskou školu, krok druhý. *Informatorium*, 20(10), 8.
- [6] Hoskocová, S. (2016). Emoce malých dětí rozhodně nejsou menší než ty naše. *Informatorium*, 25(9), 8-11.
- [7] Kelnarová, J., & Matějková, E. (2010). *Psychologie: pro studenty zdravotnických oborů*. Praha: Grada.
- [8] Kohoutek, R. (2008a). Kognitivní vývoj dětí a školní vzdělávání. *Pedagogická orientace*, (3), 3-22.
- [9] Kohoutek, R. (2008b). *Psychologie duševního vývoje*. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita.
- [10] Kolář, Z. (2012). *Výkladový slovník z pedagogiky*. Praha: Grada.
- [11] Kořátková, S. (2005). *Hry v mateřské škole v teorii a praxi*. Praha: Grada.
- [12] Kořátková, S. (2008). *Dítě a mateřská škola*. Praha: Grada.
- [13] Kozel, M. (2016). Dětská skupina. *Informatorium*, 23(1), 7.
- [14] Kropáčková, J., & Splavcová, H. (2016a). *Dvouleté děti v předškolním vzdělávání. Od podzimu do zimy*. Praha: Raabe.
- [15] Kropáčková, J., & Splavcová, H. (2016b). *Vzdělávání dětí od dvou let v MŠ*. Portál.
- [16] Kropáčková, J., & Splavcová, H. (2017). *Dvouleté děti v předškolním vzdělávání II: od jara do léta*. Praha: Raabe.
- [17] Kropáčková, J., & Splavcová, H. (2018). *Informatorium*, 23(5), 8.
- [18] Kramulová, D. (2016). První týdny ve školce. *Informatorium*, 23(7), 18-19.
- [19] Kučera, D. (2013). *Moderní psychologie: hlavní obory a témata současné psychologické vědy*. Praha: Grada.
- [20] Kuchařová, V. (2009). *Péče o děti předškolního a raného školního věku*. Praha: VÚPSV.
- [21] Langmeier, J., & Krejčířová, D. (2006). *Vývojová psychologie*. Praha: Grada.

- [22] Matějček, Z. (2005). *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte: normy vývoje a vývojové milníky z pohledu psychologa: základní duševní potřeby dítěte: dítě a lidský svět*. Praha: Grada.
- [23] Matějček, Z. (2008). *Co děti nejvíc potřebují*. Praha: Portál.
- [24] Nádvorníková, H. (2011). *Kognitivní činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe.
- [25] Niesel, R., & Griebel, W. (2005). *Poprvé v mateřské škole*. Praha: Portál.
- [26] Opravilová, E. (2016). *Předškolní pedagogika*. Praha: Grada.
- [27] Petru-Kicková, P. (2017). *Poznáváme, hýbeme se a tvořím*. Praha: Portál.
- [28] Petru-Kicková, P. (2018). Ve dvou letech do školky. *Informatorium*, 25(9), 18-19.
- [29] Pilík, V., Kostková, M., & Ventlůvá, M. (2017). *Zákon o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině*. Wolters Kluwer.
- [30] Reichel, J. (2009). *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada.
- [31] Říčan, P. (2014). *Cesta životem: [vývojová psychologie]: přepracované vydání*. Praha: Portál.
- [32] Syslová, Z., Borkovcová, I., & Průcha, J. (2014). *Péče a vzdělávání dětí v raném věku. Komparace české a zahraniční studie*. Praha: Wolters Kluwer.
- [33] Syslová, Z., & Grůzová, L. (2015). *Dvouleté dítě v předškolním vzdělávání*. Brno: Masarykova univerzita.
- [34] Šulová, L. (2010). *Raný psychický vývoj dítěte*. Praha: Karolinum.
- [35] Těthalová, M. (2016). Učitel se stává součástí dětské skupiny. *Informatorium*, 23(6), 6-8.
- [36] Těthalová, M. (2017). Dvouleté děti jsme v mateřských školách měli vždy. *Informatorium*, 23(8), 6-9.
- [37] Thorová, K. (2015). *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál.
- [38] Vágnerová, M. (2012). *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum.
- [39] Schneider, J., Co je dětská skupina? (2012). Praha. [Online]. Dostupné z <http://www.praha4.cz/file/x521/Co-je-to-detska-skupina.pdf>
- [40] Informační materiál ke vzdělávání dětí od 2 do 3 let. (2017). Praha: MŠMT. [Online]. Dostupné z <https://www.msmt.cz/file/52421/>
- [41] Rámcový vzdělávací program (2018). Praha: MŠMT. [Online]. Dostupné z <https://www.msmt.cz/file/45304/>
- [42] Projekt podpora implementace dětských skupin. Metodika pro poskytovatele dětských skupin. (2019). Praha: MPSV. [Online]. Dostupné z

http://www.dsmpsv.cz/images/ke_stazeni/02_mpsv_publicace_metodika_pro_poskytovatele_2019.pdf

- [43] Česká republika: Vzdělávání a péče v raném dětství. (2020). Praha: EURYDICE. [Online]. Dostupné z https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/early-childhood-education-and-care-21_cs

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

RVP	Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání
ŠVP	Školní vzdělávací program
ČŠI	Česká školní inspekce
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MŠ	Mateřská škola

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1	Počet dětských skupin v České republice	20
Obrázek 2	Statistika dětí v mateřských školách	25
Obrázek 3	Zkušenosti učitelek s adaptací dvouletých dětí na prostředí mateřských škol, kategorie a subkategorie.....	43

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha P I: Informovaný souhlas
- Příloha P II: Transkript učitelky Pavlínny
- Přílohy P III: Seznam kategorií, subkategorií a kódů

PŘÍLOHA P I: INFORMOVANÝ SOUHLAS

Informovaný souhlas

Jsem studentkou oboru Učitelství pro mateřské školy Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. V rámci mé bakalářské práce s názvem „Zkušenosti učitelek s adaptací dvouletých dětí na prostředí mateřských škol“ bych Vás chtěla požádat o spolupráci. Jedná se o rozhovor, při kterém bude položeno několik otázek. Rozhovor se bude nahrávat na audiozáznam, poté přepsán do písemné podoby (transkript). Při rozhovoru bude zaručena anonymita.

Svým podpisem potvrzuji, že jsem se dobrovolně rozhodla zúčastnit se projektu v rámci výzkumné části, realizovanou Karolínou Uličnou. Byla jsem seznámena s veškerými informacemi.

Podpis

Datum

PŘÍLOHA P II: TRANSKRIPT UČITELKY PAVLÍNY

Jaký máte názor na zařazení dvouletých dětí do mateřských škol?

(zamyslí se, odmlčí se). To je těžká otázka. Tak víte, jak...sto lidí, sto názorů. No a to samé platí i o dětech. Každé dítě je jiné. (chvíli mlčí) Jako matka čtyř dětí vám mohu říct, že bych své dítě do školky ve dvou letech nedala. Přejde mi na to ještě moc malé a nevyzrálé. Dvouleté dítě, si myslím, patří domů k mamince. Ale je to každého věc. Jako učitelka respektuji rozhodnutí každého rodiče a ze všech sil se snažím, aby dítě bylo ve školce spokojené, nebo aby aspoň co nejméně strádalo.

A mohla byste mi k tomu říct víc? Jaké jsou vaše konkrétní zkušenosti s dvouletými dětmi?

No... v podstatě spíš negativní. A myslím negativní v tom smyslu, že mi prostě rve srdce, jak tam ty, v uvozovkách, mimuška pláčou a volají po mamince, když odejde. Vždyť jsou to ještě většinou nemluvící človíčky, kteří tou svou hlavičkou nepobírají, proč jim tohle někdo dělá. Ale musím říct, že většina maminek – teda pokud jde o maminky, které jsou doma a nepracují, pak ty děti stejně stáhnou a dají je do školky později. Víte co, maminky za námi chodí s tím, že dítě je velmi společenské, že si chce hrát s kamarády, že doma jen brečí a křičí, jak chce jít do školky... a tak maminka ho přihlásí. Jenže to dítě samozřejmě neví, co školka znamená. Nemá mozeček na to, aby si uvědomilo, že najednou bude bez maminky, se kterou je jinak 24 hodin denně, že bude muset papat, čůrat a jít ven tehdy, kdy jdou ostatní a tak. Najednou to, co mu maminka, nebo prostě ostatní říkali – že ve školce je to fajn, že je tam spousta hraček, kamarádů a nevím čeho ještě...tak najednou přijde realita a pláč a panická schýza ze školky. Jasně, tohle přijde mnohdy i u těch tříletáků, protože ani v tomto věku dítě neví, do čeho jde, ale přijde mi, že už se mu vše lépe vysvětlí, že je to dítě zkrátka zralejší. Ale víte co, určitě jsou paní učitelky, které by se mnou přely...já už jsem slyšela názory, kdy prej právě mladší děti zvládnou školku lépe – právě proto, že jim to ještě tolik nepálí a tak se lépe přizpůsobí.... nevím..... já takovou zkušenost ale nemám. Tím samozřejmě nechci říct, že dvouleté děti nezvládnou školku. Ony ji nakonec zvládnou, když jim nic jiného nezbyvá. (smích). A taky nechci říct, že neexistuje dvouleté dítě, které by nemělo ve školce potíže. Já věřím, že jsou i děti, které tu adaptaci zvládnou dobře, ve školce se jim líbí, neteskní, přizpůsobí se rychle, jsou šikovné – jak při oblíkání, obouvání,

stravování, na toaletě a tak dál... ale já se s takovým dvouletým dítětem popravdě ještě neseetkala.

Děkuji. Už jste mi hodně nastínila, ale napadají Vás ještě nějaké další výhody/nevýhody, které podle Vás přináší zařazení dvouletého dítěte do mateřské školy?

(zamyslí se) Přemýšlím nad výhodami... No, víte co, asi můžeme mluvit o takové výhodě, pokud má dvouleté dítě ve třídě sourozence. Většinou ho ten sourozenec podrží, pomáhá mu, asistuje, uklidňuje a to si myslím, že je pro toho maličkého mnohdy velká opora a taková...(odmlčí se)...taková jistota, takové v podstatě bezpečí, nebo útěcha. (mlčí) Ale jinak? Výhoda toho, že je dvouleté dítě ve školce? To fakt nevím. (přemýšlí). No a nevýhody...to jsem vám v podstatě už řekla. To dítě je, podle mě, prostě ještě nezralé na školku. Pokud to jde, myslím si, že by mělo být ještě aspoň do těch 2,5 roku doma. Popřípadě začít chodit do školky od dvou let, ale spíš jako takovou oťukávačku. Jednou týdně do oběda, pak postupně přidávat – začít pomalu i s obědem a tak. Tak aby se seznámilo s prostředím, nejlépe, aby tam s ním ze začátku byla i maminka, a tak nějak postupně, aby maminky ubývalo (smích), a aby se školky přidávalo a tak. Ale zase, někdo by vám řekl, že než takhle, to raději natvrdo dát dítě šup rup hned – prostě léčba šokem – však ono si zvykne že.... Jako je to těžko. Je to pořád dokola, každé dítě je jiné...

Vy jste zmínila, že podle Vás má dvouleté dítě nejprve navštěvovat mateřskou školu v dopoledních hodinách, poté postupně pobyt prodlužovat i v odpoledních hodinách. V naší mateřské škole je zavedené, že dvouleté děti odchází až po obědě. U vás je to jinak?

Ano. Nebo takto...vše je o domluvě. Není to tak, že by něco bylo striktně nastavené a přes to nejede vlak. Jsme přece lidi a je možné se domluvit tak, jak to vyhovuje nám, rodičům a hlavně dítěti. Takže doporučujeme pozvolné zařazování dítěte do mateřské školy a pokud to jde, tak se to snažíme praktikovat tak, jak jsem vám to popsala. Mnohokrát se nám to osvědčilo. Dítě začínalo jen na hodinu, dvě s maminkou, pak maminka řekla dítěti, že jde třeba nakoupit a jak pojedou z obchodu, že se pro něj před obědem zastaví, pak se postupně dítě začalo i stravovat s ostatními a tak. Zkrátka pozvolně, nenásilně, postupně.

Děkuji. Můžete mi popsat, jak se pracuje s dvouletými dětmi v mateřské škole?

Opatrně. (smích) Víte, je to náročné. Musí být opravdu dostatek personálů, protože tady nejste jen učitelka, ale u dvouletáků jste i maminka, utěšitelka, hrací kamarád, utírač zadečku, soplíku, krmič, uklízečka, oblikačka... (smích). Rozumíte mi? (přikývla jsem) To není jak třída předškoláků, kde se doplňujete, tvoříte, vymýšlíte, bádáte...u těch nejmenších tohle prostě není tak jednoduché, jste holka pro všechno... chápete...řekla bych, že snad ani ne úplně paní učitelka. Jsou dny, kdy máte v hlavě tolik nápadů a v poledne zjistíte, že jste úplně vyšťavená, že jste v podstatě nic neudělala krom toho, že jste uklidňovala Pepíčka, který se nemohl odloučit od maminky, že jste třikrát přeslíkala Sárinku, která se pokaždé počůrala, padesátkrát jste utírala soplík, desetkrát utírala vylitý čaj, jednou pokakané punčochy, zavazovala dvacetkrát šněrovacích bot, oblíkala deset kalhot a pět triček... Víte co, někdy to tak fakt je. Můžu vám upřímně říct, že já se raději realizuji ve třídě starších dětí. Cítím se tam více užitečná – více jako učitelka. I pokud máte smíšenou třídu, kde jsou dvouletáčci, tak pečovat o ně a ještě uspokojit edukační potřeby všech věkových kategorií ve třídě, tak vám na rovinu řeknu, že je to někdy takzvaně o hubu – omlouvám se za ten výraz... Takže asi tak s mými zkušenostmi.

Můžete mi říct, jak probíhá proces socializace u dvouletých dětí v prostředí mateřských škol?

Tak, aby se dítě dobře socializovalo, je fajn, když zná taky prostředí mateřské školy. Myslím jako předtím, než do ní začne chodit. Děti se potřebují cítit v bezpečí a jistě, a tak je potřeba jim k tomu připravit podmínky – a to nejen na té úrovni citové, emocionální – což je samozřejmě priorita. Takže bych nejprve dítěti ukázala, kde najde ten svůj hrníček, kde bude spinkat, kde jsou záchody, kde má skříňku, kartáček, papučky a tak dále.. No a taky je potřeba dítě seznámit s režimem dne. Co se děje po příchodu do školky, co následuje, kdy se jí, spí, hraje... Aby mělo povědomí o tom, že nějaký režim je, a že teď se dělá to a pak tamto. Dítě potom například ví, že jak dopapká, tak už přijde maminka. No a ten zbytek potřebuje samozřejmě čas. Dítě potřebuje cítit důvěru nebo oporu k paní učitelce. Potřebuje cítit, že ho má paní učitelka ráda, že ho pohladí, pomůže mu. Ideální jsou vzájemné sympatie. Taky učitelka musí být dostatečně empatická a vycítit jaké to dítě je, jestli je kontaktní, nebo naopak potřebuje svůj prostor, aby se srovnalo, jestli je to spíše pozorovatel, nebo se rád zapojí... Prostě co nejméně to dítě stresovat a snažit se mu co nejvíce naslouchat. Některé děti se také projevují ve stresu agresivně – zkrátka je potřeba počítat s ledasčím a být na to připraven. Najít si k dítěti cestu, vybudovat si u něj důvěru. Nevím, co víc bych k tomu řekla. Každý ten proces socializace je samozřejmě individuální.

Děkuji. Čím Vás naplňuje práce s dvouletými dětmi?

No...jak už jsem zmínila, mám raději práci se staršími dětmi. Nechci vyloženě říct, že mě práce s dvouletými nenaplňuje, ale cítím se lépe s dětmi, se kterými už se normálně domluví, jsem jejich rovnocenná kámoška a můžeme společně dokázat daleko víc věcí. Můžeme kreativně vyrábět různé výrobky, které už jsou použitelné, můžeme hrát náročnější hry, můžeme se regulérně připravovat na školu a tak. Prostě jsou rozumově, motoricky i emočně už úplně někde jinde. Pro ty dvouletáčky jste spíše maminkou, než učitelkou. Jak už jsem zmínila, jsou to prostě takové ještě „mimina“.

PŘÍLOHA P III: SEZNAM KATEGORIÍ A KÓDŮ

Různá úroveň zralosti dvouletých dětí

Individualita dítěte – E3-4, E66-67, E67-70, E94-96, MA53-55, MA63-64, MI60-61, P3, P44, S34-36, S60-61

Nezralost dvouletých dětí – B14-15, B24-25, B70-72, E8-10, E12-14, L93-94, MA25-26, P4, P38, S21-22, V37-38, V38-39, V39-40, V42, V49

Ztráta času u nesamostatných dětí – E42-45, E85-86, V42-43

Nelze posuzovat všechny děti stejně – P25-26, V73-75, V75-76

Dítě by mělo být zralé pro vstup do mateřské školy – B95-96, L11-13, V11-12

Nesamostatnost dvouletých dětí – MA6, MA6-7, MA7-9, MA11

Přehled různých názorů učitelů

Odlíšné názory mezi učiteli – MI19-20, P22-23

Vlastní názor učitele na zařazení dvouletého dítěte do mateřské školy – B10-11, MI12, L2-4 P38-39, V4-5

Dvouleté děti jsou ještě mimina – MI47, P94-95, S74

Rozhodnutí ředitelů mateřských škol – B26-27, E14-16

Dvouleté děti patří k matce – B57, L6-7, MA11, P5

Nesouhlas se zařazením dvouletých dětí do mateřských škol – L15-16, MA14-15, S7-9, V3-4

Nevybavenost mateřských škol – L37-38, B19-20

Souhlas se zařazením dvouletých dětí do mateřských škol – MI11-12, S9-10

Pomoc rodičům – MI12-13, S10

Především matky na mateřské dovolené využívají zařazení dvouletých dětí do mateřských škol – MA15-16, S4-5, S5-7, V14-16

Přehled různých názorů rodičů

Odmítnutí dát dvouleté dítě do mateřské školy – P3-4, V20-21

Respektování rozhodnutí rodičů – B15-16, E14-15, P5-6, V12-13

Názor rodičů na zařazení dvouletých dětí do mateřských škol – V19-20, V50-51

Strategie adaptace

Postupná:

Sourozenecká podpora – E19-20, L52-53, P33

Doporučení pro lepší průběh adaptace – B4-5, B8-9, MA12-14, MA32-33, MA44-46, P39-41, P50

Seznámení s prostředím – L69-71, MI36-37, MI37-39, P41-42, P72-73, P75-76, V97-99, V100-102, V110-111

Dohoda rodiče a mateřské školy – E24-25, MA43-44, MA56-58, P49-50

Postupná institucionalizace – P40, P51-53, P54

Seznámení dítěte s režimem dne – L35-36, M36-37, M37-39, P77-78, V33

Velkou roli hraje vrstevnická skupina – B48, E20-21, L19-21, MI32, MI32-33, S18-19, V55-56

Proces socializace je u dvouletých dětí individuální – B81-82, E99-100, L60-61, L5-6, P86-87

Tvrdá:

„Stahování“ dětí z mateřské školy rodiči – P12-14, L54-55

Nepravdivé informace dítěti o mateřské škole – P18-20

Tvrdá adaptace – P26, P43-44, B6-8, MI67-69, V52-53

Špatné odloučení od rodičů – L34-35, MI24-25, MI55-56

Dítě je vystaveno stresům – P20, S23-25

Práce s dvouletými dětmi

Naplňující:

Učení dvouletých dětí k něčemu novému – B87-88, B96-97, E114-115, S16-17

Pozitivní zkušenosti s dvouletými dětmi – MI18-19, MI41

Naplňující práce s dvouletými dětmi – MI77-78, MI80-81, S68-69

Láska dětí k učiteli – S74-786, S77-78

Ohlédnutí zpět – E77-79, E116-117, MA83-84

Nenaplňující:

Vyšší efektivita práce u starších dětí – B89-91, P65-66, P89, V124-125

Nevyhovující práce s dvouletými dětmi – L94-95, V124

Náročnost:

Náročnost při práci s dvouletými dětmi – E33-35, E46-47, E48, E74-75, L46, L91, P59-60, V45, V32-33, V65-66

Pocit vyčerpanosti – E75-76, V92-93

Vícenásobná role u dvouletých dětí – E112, P57-58, P94, V59-60

Individuální práce s dvouletými dětmi – B56, P85-86, L88

Náročnost při práci s dvouletými dětmi v heterogenní třídě – E48-50, E51-53, L38-39, L46-48, P61-65, P66-68, V7, V66-68, V71-73, V76-77

Učitelky nedokáží uspokojit potřeby dvouletých dětí – L7-9, L39-42, L42-44

Nepravdivé informace o dvouletých dětech od rodičů – MA74-76, V16-17